

Soruşturmalarda Etkili Görüşme ve Bilgi Toplama Esasları

Mayıs 2021

İşkencenin Önlenmesi Derneği (APT), Amerikan Üniversitesi Washington Hukuk Fakültesi İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Merkezi İşkence Karşıtı Girişim ve Oslo Üniversitesi Norveç İnsan Hakları Merkezinin desteğiyle

association pour la prévention de la torture
asociación para la prevención de la tortura
association for the prevention of torture

UiO : Norwegian Centre for Human Rights
University of Oslo

Soruşturmalarda Etkili Görüşme ve Bilgi Toplama Esasları

Mayıs 2021'de İşkence Karşıtı Girişim, İşkencenin Önlenmesi Derneği ve Norveç İnsan Hakları Merkezinin desteğiyle uzmanlardan oluşan bir Yürütme Kurulu tarafından kabul edilmiştir, www.interviewingprinciples.com adresinde mevcuttur.

İşkence Karşıtı Girişim (ATI), 2012 yılında Amerikan Üniversitesi Washington Hukuk Fakültesi İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Merkezinin temel bir projesi olarak kurulmuştur. Eski BM İşkence Özel Raportörü Juan E. Mendez'in çalışmalarına erişimi ve bu çalışmaların pratik uygulama alanını genişletmek için kurulan ATI, işkence mağdurları için adalete erişimi ve hesap verebilirliği teşvik ederek, işkenceyi meşru bir uygulama olarak reddeden bir zihniyet geliştirerek ve işkenceyi ortadan kaldırmaya çalışan kurumları, savunucuları ve küresel ağları güçlendirerek dünya çapında işkence ve diğer kötü muameleleri önlemeyi amaçlamaktadır. Stratejik araştırma, hedefe yönelik savunuculuk, kapasite geliştirme eğitimi ve dava açma çabalarına katılım yoluyla ATI, işkence ve diğer kötü muamelelerle mücadele ve önleme çabalarının kapsamı üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuş, küresel işkence karşıtı hareketin kapsamını derinleştirmiş ve genişletmiştir. www.wcl.american.edu/impact/initiatives-programs/center/

İşkencenin Önlenmesi Derneği (APT), işkence ve diğer kötü muamelelerin önlenmesi için küresel çapta çalışan, merkezi Cenevre'de bulunan uluslararası bir sivil toplum kuruluşudur. 1977 yılında kurulan APT, alıkonulma yerlerinin izlenmesi, koruma tedbirlerinin uygulanması ve savunmasız durumdaki alıkonulan kişilerin korunması gibi pratik tedbirleri savunarak ve teşvik ederek işkence ve kötü muamele risklerini azaltmayı amaçlamaktadır. APT, aralarında BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin İhtiyari Protokolü (OPCAT) ve Ulusal Önleme Mekanizmalarının da bulunduğu işkencenin önlenmesine yönelik uluslararası standartların ve mekanizmaların oluşturulmasında kilit bir rol oynamıştır. APT, işkencesiz toplumlar vizyonunu hayata geçirmek için ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde çalışarak yetkililerden ulusal insan hakları kurumlarına ve sivil toplum örgütlerine kadar farklı ortakları desteklemektedir. www.apr.ch

1987 yılında kurulan Norveç İnsan Hakları Merkezi (NCHR), Oslo Üniversitesine bağlı çok disiplinli bir merkezdir. Merkezdeki faaliyetler araştırma, öğretim ve uygulamalı uluslararası programlar etrafında gerçekleşmektedir. NCHR personeli hukukçular, siyaset bilimciler, sosyal antropologlar, sosyal coğrafyacılar ve felsefecilerden oluşmaktadır. Merkez, araştırma eğitimi ile bilginin pratik uygulaması arasındaki bağlantıya önem vermektedir. www.jus.uio.no

Bu yayında yer alan materyaller, kaynak gösterilmek kaydıyla serbestçe alıntılanabilir veya yeniden basılabilir: "Soruşturmalarda Etkili Görüşme ve Bilgi Toplama Esasları, Mayıs 2021. Alındığı yer: <http://www.eu-patient.eu/whatwedo/Projects/Chain-of-Trust/>"

Mizanpaj tasarımı ve çizimler: Magdalena Castría. 2021.

Türkçe Çeviri: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu. Kasım 2023.

Ön söz

İşkence ve diğer kötü muamele biçimlerini yasaklayan kapsamlı normatif yasal çerçeveler - her zaman ve her yerde, silahlı çatışma veya olağanüstü hal durumlarında bile - dünya çapında devlet görevlileri tarafından yapılan sorgulamalarda bunların sona erdirilmesinde henüz yeterli başarıyı sağlayamamıştır. Özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin korunmasına yönelik tedbirler de pratikte etkili bir şekilde uygulanmamıştır. BM İşkence Özel Raportörü olarak görev yaptığım dönemde, işkence ve zorlamanın en sık görüldüğü ortamın, şüphelilerin sorgulanması sırasında ve başkalarına karşı itiraf veya beyan elde etmek amacıyla olduğunu gözlemledim. Bu nedenle 2016 yılında BM Genel Kuruluna konuyla ilgili bir rapor sundum ve bu raporda bir imkânın farkına vararak ileriye dönük bir yol önerdim.¹

Rapor, samimiyet temelli, zorlayıcı olmayan soruşturma yöntemlerinin bilgi toplamak için en etkili yöntem olduğunu ortaya koyan geniş ve büyüyen bir bilimsel bilgi birikiminin varlığına işaret etmektedir. Aynı zamanda, titiz ampirik araştırmalar işkence ve diğer kötü muamelelerin etkisiz ve verimsiz sorgulama yöntemleri olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda rapor, soruşturmalarda, doğası gereği yetkililer tarafından yasal ve usuli güvencelerin uygulanmasını içeren bir dizi uluslararası standardın geliştirilmesi çağrısında bulunmuştur.

Bu belge, söz konusu çağrının ürünü temsil etmektedir. Bu Esaslar, kolluk kuvvetleri ve güvenlik güçlerinin doğru ve güvenilir bilgi elde etmede daha iyi sonuç alınmasını sağlayan etkili soruşturma yöntemlerinin kullanıldığı çok çeşitli ülkelerdeki uygulamaların derlenmesinden oluşmaktadır. Bu şekilde toplanan bilgiler aynı zamanda görüşmeyi yapanların dürüstlüğünü ve profesyonelliğini korurken kurumlarına olan sivil güveni de artırır.

Burada sunduğumuz Esaslar, özünde, bir görüşmenin sonucunun, bir kişinin konuşma, soruşturma, görüşme veya sorgulama şeklinde nasıl nitelendirilirse nitelendirilsin kamu makamlarıyla her türlü temasının her aşamasında haklarından tam olarak yararlanmasıyla bağlantılı olduğunun kabulüdür.

1. İşkence Özel Raportörü'nün A/71/298 Sayılı Raporu, 5 Ağustos 2016. Ayrıca bkz., İnsan Hakları Konseyi'nin A/ HRC/RES/31/31 Sayılı Kararı, 24 Mart 2016.

Bu Esaslar, zorla alınan ifadelerin oluşturduğu risklere ve işkencenin acımasızlığına bir alternatif oluşturmakta ve bu yöntemlerin yanlış itiraflara, adil olmayan yargılamalara yol açtığı ve adalet yönetimini zayıflattığı kabul edilmesini sağlamaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin de belirttiği gibi, hukukun üstünlüğüne dayalı hiçbir hukuk sistemi işkence yoluyla elde edilen delillerin kabul edilmesine izin veremez, çünkü yargılama süreci hukukun üstünlüğünün temel taşıdır ve işkence kullanımı ile onarılamaz bir şekilde zarar görür.²

Bu Esaslar, dünyanın dört bir yanından sorgu, kolluk kuvvetleri, ceza soruşturmaları, ulusal güvenlik, askeriye, istihbarat, psikoloji, kriminoloji ve insan hakları alanlarındaki uzmanlar tarafından hazırlanmıştır. Bu sürece 15 üyeden oluşan uluslararası bir Yürütme Kurulu rehberlik etmiş ve çalışmayı geniş bir ampirik araştırma tabanına, belgelenmiş iyi uygulamalara, yerleşik uluslararası hukuka ve mesleki etiğe dayandırmaya çalışmıştır. Nihai metin, 40'tan fazla ülkeden 80'den fazla uzmandan oluşan bir Danışma Konseyine başvurularak dört yıl boyunca yapılan analiz ve araştırmaların sonucudur. Ayrıca, Yürütme Kurulu Brezilya, Tunus ve Tayland'da düzenlenen toplantılarda kolluk kuvvetleri yetkilileri ve diğer taraflarla doğrudan yapılan görüşmelerden de faydalanmıştır.

Bu örnek uygulamaların evrensel bir nitelik kazanmasının ve tüm hukuk sistemlerinde görev yapan suç soruşturmacıları ile çok çeşitli meşru amaçlarla sorgulama yapan profesyoneller arasında yaygınlaştırılmasının zamanı gelmiştir. Bu esaslar uluslararası topluma rehberlik edebilecek ve işkence ve kötü muamele gibi insan hakları ihlallerinin engellendiği etkili sorgulamalar için normatif bir çerçeve geliştirilmesine yardımcı olacak, aynı zamanda suçun soruşturulması ve önlenmesini çok daha etkili ve tutarlı hale getirecektir.

Juan E. Méndez,
Uzmanlar Yürütme Kurulu Eş Başkanı

2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), *Ćwik v. Poland*, no. 31454/10, Karar, 5 Kasım 2020.

Katkıda bulunanlar

Yürütme Kurulu

(Bireysel olarak hizmet verenler)

Juan E. Méndez, Eş Başkan (Eski BM İşkence Özel Raportörü; Dekan, İşkence Karşıtı Girişim, Amerikan Üniversitesi Washington Hukuk Fakültesi)

Mark Thomson, Eş Başkan (Eski Genel Sekreter, İşkencenin Önlenmesi Derneği)

Ray Bull (Ceza Soruşturması Profesörü, Derby Üniversitesi; Adli Psikoloji Emekli Profesörü, Leicester Üniversitesi)

Mark Fallon (Eski Özel Ajan/ Terörle Mücadele Görevlisi, Deniz Kuvvetleri Kriminal Araştırma Servisi, Savunma Bakanlığı, ABD; Aletheia Projesi Kurucu Ortağı, John Jay Ceza Adaleti Koleji)

Verónica Hinestroza Arenas (Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Uzmanı; Eski Kıdemli Program Avukatı, Uluslararası Barolar Birliği İnsan Hakları Enstitüsü, Latin Amerika)

Zaza Namoradze (Direktör, Açık Toplum Adalet Girişimi, Berlin Ofisi)

Gavin Oxburgh (Polis Bilimleri Profesörü, Northumbria Üniversitesi, Birleşik Krallık; Eski Kraliyet Hava Kuvvetleri Polis Özel Soruşturma Şubesi)

Pau Perez Sales (Klinik Direktör, Centro SiRa, Madrid; Baş Editör, Torture Journal)

Asbjørn Rachlew (Norveç Polis Müfettişi, Oslo; Norveç İnsan Hakları Merkezinde Misafir Araştırmacı)

Therese Rytter (Hukuk Direktörü, DIGNITY; Başkan Yardımcısı, Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi)

Mary Schollum (Danışman; Yeni Zelanda Polisi ve Birleşik Krallık Polis Koleji Eski Danışmanı)

Rebecca Shaeffer (Hukuk Direktörü, Fair Trials International, Amerika)

Ruth Ssekindi (Direktör, Uganda İnsan Hakları Komisyonu)

Lilian M. Stein (Psikoloji Profesörü, Pontificia Universidade Católica do Rio Grande do Sul, Brezilya)

Sean Tait (Direktör, Afrika Kolluk Sivil Gözetim Komisyonu)

Üçlü Kurum Koordinasyonu

association pour la prévention de la torture
asociación para la prevención de la tortura

UiO Norwegian Centre for Human Rights
University of Oslo

Hazırlık Grupları

(Bireysel olarak hizmet verenler)

Solomon Arase (Hukuk Uygulayıcısı ve Güvenlik Danışmanı; Eski Polis Genel Müfettişi, Nijerya Polisi)

Steven J. Barela (Kıdemli Araştırma Görevlisi, Küresel Çalışmalar Enstitüsü, Cenevre Üniversitesi)

Alexis Comninos (Hukuk Danışmanı, İşkencenin Önlenmesi Derneği)

Vanessa Drummond (Müdür Yardımcısı, İşkence Karşıtı Girişim)

Louise Edwards (Araştırma ve Programlar Direktörü, Afrika Kolluk Sivil Gözetim Komisyonu)

Verónica Hinestroza Arenas

Jonathan Horowitz (Eski Kıdemli Hukuk Görevlisi, Açık Toplum Adalet Girişimi)

Susan Kemp (Komisyon Üyesi, İskoçya İnsan Hakları Komisyonu)

Gisle Kvanvig (UNPOL Sekreteryası Başkanı, Norveç İnsan Hakları Merkezi)

Anne Lardy (Hukuk Koordinatörü, Uluslararası Kızılhaç Komitesi; Eski Hukuk ve Gözaltı Danışmanı, Avrupa İşkencenin Önlenmesi Derneği)

Christian Meissner (Psikoloji Profesörü, Iowa Eyalet Üniversitesi)

Andra Nicolescu (Kıdemli Hukuk ve Politika Danışmanı, Avrupa İşkencenin Önlenmesi Derneği)

Gavin Oxburgh

Alka Pradhan (Guantanamo Körfezi Askeri Komisyonlarında İnsan Hakları Danışmanı; Pennsylvania Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi)

Asbjørn Rachlew

Therese Rytter

Mary Schollum

Ruth Ssekindi

Sean Tait

Wilder Tayler (Ulusal Önleme Mekanizması Başkanı, Uruguay)

Başkanlar Yayın Grubu

Steven J. Barela, Editör

Barbara Bernath (Genel Sekreter, İşkencenin Önlenmesi Derneği)

Alexis Comninos

Vanessa Drummond

Andra Nicolescu

Danışma Kurulu

(Bireysel olarak hizmet verenler; 27 Ağustos 2021 itibariyle görev dağılımı)

Uju Agomoh (Yönetici Direktör, Mahpusların Rehabilitasyonu ve Refahı Hareketi, Nijerya)

Laurence Alison (Adli ve Soruşturma Psikolojisi Kürsü Başkanı, Liverpool Üniversitesi)

Rashid Almansoori (Adli Bilimler ve Kriminoloji Genel Müdürlüğü, Dubai Polisi, Birleşik Arap Emirlikleri; Adli Görüşme Merkezi, Portsmouth Üniversitesi)

Paul Angaman (Başkan, İşkencenin Ortadan Kaldırılması için Uluslararası Hıristiyan Eylem Federasyonu)

Igor Areh (Adli Psikoloji Doçenti, Ceza Adaleti ve Güvenlik Fakültesi, Maribor Üniversitesi, Slovenya)

Romel Regalado Bagares (Eski Yönetici Direktör, Uluslararası Hukuk Merkezi, Filipinler)

Steven J. Barela

Gary Barr (Müdür Vekili (emekli), ICITAP programı, ABD Adalet Bakanlığı)

Rafael Barreto Souza (Girişim Koordinatörü, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Brezilya ve Ulusal Adalet Konseyi; Araştırmacı, Universidade de Brasília - LabGEPEN/UnB)

Sarah Belal (Yönetici Direktör, Pakistan Adalet Projesi)

Yuriy Belousov (Daire Başkanı, Kolluk ve Cezaevi Alanlarında İnsan Hakları İhlalleri ile Mücadele, Başsavcılık Ofisi, Ukrayna; Eski Ukrayna Polisi; Ukrayna Ulusal Önleme Mekanizması Eski Başkanı)

Gregg Bloche (Carmack Waterhouse Sağlık Hukuku, Politikası ve Etiği Profesörü, Georgetown Üniversitesi)

Susan Brandon (Eski Araştırma Programı Yöneticisi, Yüksek Değerli Tutuklu Sorgulama Grubu - HIG, A.B.D.)

Ilze Brands Kehris (BM İnsan Haklarından Sorumlu Genel Sekreter Yardımcısı, New York)

Ed Cape (Emekli Profesör, University of the West of England, Bristol)

Andrew Clapham (Profesör, The Graduate Institute, Cenevre)

Jamil Dakwar (Direktör, İnsan Hakları Programı, Amerikan Sivil Özgürlükler Birliği)

Louis Dekmar (Emniyet Müdürü, LaGrange Polis Departmanı, ABD; IACP Eski Başkanı)

Catalina Devandas Aguilar (Kosta Rika'nın Cenevre'deki BM Büyükelçisi, BM Engelli Hakları Eski Özel Raportörü)

Santane Ditsayabut (Uzman Kamu Savcısı, Nitivajra Enstitüsü Sekretarya Ofisi Direktörü, Başsavcılık Ofisi, Tayland)

Graham Dossett (Birleşik Krallık Eski Polis Müfettişi; Misafir Öğretim Üyesi, Essex Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi)

Fernanda Doz Costa (Direktör Yardımcısı, Uluslararası Af Örgütü Amerika Kıtası)

Alice Edwards (Sekreteryaya Başkanı, İşkenceye Karşı Sözleşme Girişimi)

Hatem Essaïem (Komisyon Üyesi, Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu)

Malcolm Evans (BM İşkenceyi Önleme Alt Komitesi Eski Başkanı)

Ivar A. Fahsing (Dedektif Baş Müfettiş ve Doçent, Norveç Polis Üniversitesi Koleji)

Laurel E. Fletcher (Clinical Professor (Klinik Hukuk Profesörü, Kaliforniya Üniversitesi, Berkeley, Hukuk Fakültesi)

Sabina Frederic (Güvenlik Bakanı, Arjantin)

Johan Friestedt (Eski Bölüm Başkanı, Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi Sekreteryası)

Fiona Gabbert (Profesör, Goldsmiths College, Londra Üniversitesi)

Andrew Gilmour (BM İnsan Haklarından Sorumlu Eski Genel Sekreter Yardımcısı; Berghof Vakfı Yönetici Direktörü)

Mykola Gnatovskyy (Eski Başkan, Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi; Profesör, Kiev Taras Shevchenko Ulusal Üniversitesi)

Robert Goldman (Başkan, Uluslararası Hukukçular Komisyonu)

Alistair Graham (Kıdemli Araştırmacı, Uluslararası Ceza Mahkemesi)

Andy Griffiths Eski Birleşik Krallık Polis Dedektif Müfettişi; Misafir Araştırma Görevlisi, Portsmouth Üniversitesi; Bağlı Akademisyen, New York Üniversitesi)

Gísli Guðjónsson (Adli Psikoloji Emekli Profesörü, King's College London, Psikiyatri, Psikoloji ve Nörobilim Enstitüsü)

Jill Heine, Initial Editor (Eski Hukuk Danışmanı, Uluslararası Af Örgütü)

Lisa Henry (Genel Sekreter, İşkence Mağdurları için Uluslararası Rehabilitasyon Konseyi)

Joel Hernandez (Komisyon Üyesi, Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu)

Christof Heyns, (BM İnsan Hakları Komitesi eski üyesi; Pretoria Üniversitesi Profesörü) 28 Mart 2021 tarihinde maalesef vefat etmiştir.

Lorraine Hope (Profesör, Portsmouth Üniversitesi)

Ching-Yu Huang (Öğretim Üyesi, Keele Üniversitesi)

Vincent Iacopino (Eski Kıdemli Tıbbi Danışman, İnsan Hakları için Hekimler; Minnesota Üniversitesi Tıp Fakültesinde Misafir Tıp Profesörü)

Marina Ilminska (Kıdemli Politika Görevlisi, Açık Toplum Adalet Girişimi)

Suzanne Jabbour (BM İşkenceyi Önleme Alt Komitesi Başkanı; RESTART İşkence ve Şiddet Mağdurları Rehabilitasyon Merkezi Yönetim Kurulu Başkanı, Lübnan)

Taghreed Jaber (Orta Doğu ve Kuzey Afrika Bölge Direktörü, Penal Reform International- PRI)

Steven M. Kleinman (Albay, A.B.D. Hava Kuvvetleri, Emekli, İstihbarat Subayı, A.B.D.)

Cheng Lei (Profesör, Çin Renmin Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Richard A. Leo (Profesör, San Francisco Üniversitesi)

Hugo Leonardo (Başkan, Savunma Hakkının Korunması Enstitüsü - IDDD, Brezilya)

Masha Lisitsyna (Kıdemli Yönetici Hukuk Görevlisi, Açık Toplum Adalet Girişimi)

Margarette May Macaulay (Komisyon Üyesi, Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu; Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi eski Yargıcı)

Luciano Mariz Maia (Federal Savcılık Ofisi Başsavcı Yardımcısı, Brezilya)

David Marshall (Misafir Öğretim Görevlisi, Yale Üniversitesi Hukuk Fakültesi; Adalet Danışmanı, Global Affairs Canada)

Robert McFadden (Eski Özel Ajan, Deniz Kuvvetleri Kriminal Araştırma Hizmetleri, A.B.D.)

Nils Melzer (BM İşkence Özel Raportörü; İnsan Hakları Başkanı, Cenevre Uluslararası İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları Hukuku Akademisi)

Rebecca Milne (Profesör, Portsmouth Üniversitesi)

Jens Modvig (Tıbbi Direktör, DIGNITY; BM İşkenceye Karşı Komite Eski Başkanı)

Anabella Museri (Máster en Criminología, Universidad Nacional del Litoral, Santa Fe, Argentina)

Makiko Naka (Psikoloji Profesörü, Ritsumeikan Üniversitesi; Emekli Profesör, Hokkaido Üniversitesi, Japonya)

Manfred Nowak (BM Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Çocuklar Bağımsız Uzmanı; Eski BM İşkence Özel Raportörü)

Shane O'Mara (Deneysel Beyin Araştırmaları Profesörü, Psikoloji Okulu ve Sinirbilim Enstitüsü, Trinity College Dublin - Dublin Üniversitesi, İrlanda)

Gustavo Palmieri (Direktör, Universidad Nacional de Lanus; Üye, Arjantin Ulusal Önleme Mekanizması)

Jelena Pejic (Kıdemli Hukuk Danışmanı, Uluslararası Kızılhaç Komitesi)

Martine Powell (Profesör, Griffith Üniversitesi, Queensland; Kurucu Direktör, Soruşturma Görüşmeleri Merkezi, Griffith Kriminoloji Enstitüsü)

Devika Prasad (Kıdemli Danışman, Proje 39A, Delhi Ulusal Hukuk Üniversitesi ve Commonwealth İnsan Hakları Girişimi Polis Reformları Programı eski başkanı)

Dinna Prapto Raharja (Eski Temsilci, ASEAN Hükümetlerarası İnsan Hakları Komisyonu; Doçent, Binus Üniversitesi, Batı Cakarta)

Seema Saifee (Araştırma Görevlisi, Pennsylvania Üniversitesi Hukuk Fakültesi; Eski Kıdemli Avukat ve Klinik Direktör, Masumiyet Projesi)

Marta Santos Pais (BM Genel Sekreterliği Çocuğa Yönelik Şiddet Eski Özel Temsilcisi)

Margaret Satterthwaite (Profesör, İnsan Hakları ve Küresel Adalet Merkezi, New York Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Stephanie Selg (İşkenceyi Önleme Eski Danışmanı, AGİT, Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi)

Christophe Sellie (Sûreté Police Emniyet Müdür Yardımcısı, Vaud Kanton Polisi, İsviçre)

Mandira Sharma (Kurucu, Savunuculuk Forumu, Nepal; Kıdemli Uluslararası Hukuk Danışmanı, Uluslararası Hukukçular Komisyonu)

Michael Skerker (Profesör, ABD Deniz Harp Okulu)

Rupert Skilbeck (Direktör, REDRESS)

Kevin Smith (Ulusal Savunmasız Tanık Danışmanı, Ağır Suçlar Soruşturma Desteği, Ulusal Suç Ajansı, Birleşik Krallık)

Stavroula Soukara (Adli Psikoloji Doçenti, Sosyal Bilimler Bölümü, Lefkoşa Üniversitesi, Kıbrıs)

Gerald Staberock (Genel Sekreter, İşkenceye Karşı Dünya Örgütü - OMCT)

Michel St-Yves (Adli Psikolog, Sûreté du Québec, École Nationale de Police du Québec, Montréal Üniversitesi)

Natalia Taubina (Direktör, Public Verdict Foundation Vakfı, Rusya)

Serra Tekin (Psikoloji Öğretim Görevlisi, Londra South Bank Üniversitesi)

Morris Tidball-Binz (Adli Tıp Misafir Klinik Profesörü, Monash Üniversitesi, Melbourne; BM Yargısız veya Keyfi İnfazlar Özel Raportörü)

Soledad Villagra de Biedermann (BM Keyfi Gözaltı Çalışma Grubu Eski Üyesi; Profesör, Asunción Katolik Üniversitesi, Paraguay)

Peter Vedel Kessing (Üye, BM İşkenceye Karşı Komite; Kıdemli Araştırmacı, Danimarka İnsan Hakları Enstitüsü)

Michael Zander (Emekli Hukuk Profesörü, Londra Ekonomi Okulu)

İçindekiler

i	Ön söz
iii	Katkıda bulunanlar
1	Giriş
6	Esas 1 – Temeller Üzerine
6	Bilimsel Temeller
10	Hukuki Temeller
14	Mesleki Ahlâk Temelleri
15	Esas 2 – Pratik Uygulama Üzerine
15	Kapsamlı Bir Süreç
16	Doğru ve Güvenilir Bilgi
16	Yasal Tedbirler
17	Görüşme Öncesi - Zorlayıcı Olmayan Bir Ortamın Sağlanması
24	Görüşme Sırasında - Samimiyet Kurma ve Sürdürme
27	Görüşmenin Sonuçlandırılması - Değerlendirme ve Analiz
28	Esas 3 – Savunmasızlıklar Üzerine
28	Bir Savunmasızlık Durumu Olarak Görüşme
28	Savunmasızlığın Arttığı Durumlardaki Kişiler
30	Savunmasızlığın Arttığı Durumların Değerlendirilmesi ve Ele Alınması
32	Esas 4 – Eğitim Üzerine
32	Özel Eğitimler
34	Sürekli Mesleki Gelişim
35	Esas 5 – Hesap Verebilirlik Üzerine
35	Kurumsal Prosedürler ve İnceleme
36	Etkili Kayıt Tutma
36	Önleme ve Raporlama
37	Dış Gözetim ve Bağımsız İzleme
38	Şikâyetler ve Soruşturmalar
39	Telafi ve Tazminatlar
40	Esas 6 – Esasların Uygulanması Üzerine
40	Ulusal Yasal Çerçevesel
41	Kurum Kültürü ve Kapasitesi
42	Adli Makamlar
42	Yaygınlaştırma

Giriş

1. Kolluk kuvvetleri ve diğer soruşturma organları - istihbarat ve askeri hizmetler de dâhil olmak üzere - suçun tespiti, önlenmesi ve aydınlatılmasının yanı sıra insan haklarının güvence altına alınması yoluyla toplumlara hizmet etme ve kamu güvenliğinin sağlanmasında hayati bir rol oynamaktadır. Sorgulama ve görüşmelerin yürütülmesi, her türlü soruşturmanın ve bu makamlar tarafından yürütülen bilgi/istihbarat toplama sürecinin temelinde yer alır.
2. Bu belgenin amaçları doğrultusunda görüşme, bir kişinin ("görüşmeci/görüşen kişi") herhangi bir soruşturma veya istihbarat operasyonunun bir parçası olarak bir diğerinden ("görüülen kişi") bilgi toplamaya çalıştığı yapılandırılmış bir konuşma olarak tanımlanmaktadır. Amaç, insan haklarına saygı göstererek doğru ve güvenilir bilgi elde etmektir; hedef itiraf değil, gerçekleri ortaya çıkarmaktır.

Amaç ve Hedefler: Bu Esaslar Neden Gereklidir?

3. Dünyanın dört bir yanında, yanlış itiraflar ve istismarcı uygulamalardan kaynaklanan kusurlu bilgilerin güvenilirmezliği, hatalı karar verme süreçlerine, haksız mahkûmiyetlere ve adaletin büyük ölçüde yanlış tecelli etmesine yol açmıştır. 'İşkencenin işe yaradığı' yönündeki yaygın yanlış kanı nedeniyle, özellikle şüphelilerin sorgulanması, doğası gereği korkutma, zorlama ve kötü muamele tehlikelerini ihtiva etmektedir.³ Görüşmeler sırasında bu tür uygulamaların kullanılması hem etkisiz hem de verimsizdir; mağdurlar, failler, kurumlar ve genel olarak toplum için potansiyel olarak yıkıcı maliyetleri vardır; bu türden uygulamalar işkence, zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezalandırma (diğer kötü muamele biçimleri) olarak değerlendirildiği nispette, uluslararası hukuk tarafından kesin olarak yasaklanmıştır.
4. Sorgulama kültürünün suçlayıcı, zorlayıcı, manipülatif ve itiraf odaklı uygulamalardan uzaklaştırılarak samimiyet temelli görüşmelere doğru kaydırılmasına ihtiyaç vardır. Bu, kötü muamele risklerini azaltan, daha güvenilir bilgi sağlayan ve soruşturmanın ya da bilgi toplama çalışmasının hukuka uygun bir şekilde sonuçlanmasına yardımcı olan yasal ve usuli güvencelerin görüşme süreci boyunca uygulanmasını gerektirir.
5. Soruşturmalarda Etkili Görüşme ve Bilgi Toplama Esasları, görüşülen kişiden en etkili şekilde doğru ve güvenilir bilgi elde edilmesini sağlayan sorgulama yöntemlerine ilişkin sağlıklı ve gelişmekte olan bilimsel araştırmalarla hukuku buluşturmaktadır. Bu Esaslar,
 - a. Yetkililerin soruşturma ve bilgi toplama süreçlerinin etkinliğini, adillliğini ve sonuçlarını iyileştirmelerine yardımcı olurken, görüşülen tüm kişilerin insanlık onurunu ve insan haklarını koruyacak; politik gelişmelere rehberlik edecek ve ilgili kurumlar genelinde etik ve etkili görüşme çerçevelerinin kapsamlı bir şekilde uygulanmasını teşvik edecektir.

3. İşkence Özel Raporörü 'nün A/71/298 Sayılı Raporu, 5 Ağustos 2016, para. 8.

- b. Yetkililerin ve kurumların bütüncül ve kurumsal düzeyde reformlar yapmalarına ve planlama, eğitim, kaynak bulma ve değerlendirme de dâhil olmak üzere görüşmelerin ele alınış ve yürütülüş biçimlerini iyileştirmelerine yardımcı olacaktır.
 - c. Eğitim müfredatının, kılavuzların ve diğer eğitim ve öğretim materyallerinin geliştirilmesinde destek sağlayacaktır.
 - d. Kolluk kuvvetleri ve diğer yetkililerin düşünce yapılarını ve kurumsal kültürlerini itiraf odaklı yaklaşımlardan samimiyet temelli görüşmelere yönlentmelerini sağlayacaktır.
6. Esaslar, masumiyet karinesine saygı gösterilmesini ve bu karinenin işlerlik kazanmasını, suçlu kişiler için mahkûmiyet kararı verilmesini, haksız yere suçlanan kişilerin beraat etmesini ve mağdurlar ve toplumun geneli için adaletin yerini bulmasını sağlamaya yardımcı olan bir yaklaşımı teşvik etmektedir.
7. Esaslar, güçlü kurumlara sahip adil, güvenli ve kapsayıcı toplumların gelişimine aşağıdaki şekillerde katkıda bulunarak Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının uygulanmasını sağlar:

Görüşmelerin Yürütülmesi

Görüşmeler sırasında daha doğru ve güvenilir bilgiler **elde etmek**.

Görüşmecilerin kapasitesinin, verimliliğinin ve profesyonelliğinin **güçlendirilmesi**.

Hukuka aykırı, etkisiz ve verimsiz zorlayıcı sorgulama tekniklerine olan eğilimin **ortadan kaldırılması**.

Asgari kaynakla başarılı, düşük maliyetli ve erişilebilir yöntem ve uygulamalar **sağlamak**.

Daha etkili bilgi toplama faaliyetleri **sunmak**.

Adalet Sistemleri

Halkın ceza adaleti kurumlarına olan güveninin ve bu kurumlarla iş birliğinin **artırılması**.

Hukukun üstünlüğünün **korunması**.

İşkenceyle elde edilmiş deliller ve sahte itirafların **dikkate alınmaması**.

Güvenilir olmayan bilgilerin, haksız mahkûmiyet veya beraat vakalarının ve adaletin yanlış tecelli etmesinin **azaltılması**.

Adalet süreçlerinin bütünlüğünün ve adaletin etkili bir şekilde yürütülmesinin **güvence altına alınması**.

İnsan Hakları

Hiç kimsenin zorlama, işkence veya diğer kötü muamele biçimlerine maruz kalmamasının **sağlanması**.

Kamu yetkilileriyle temasa geçen herkesin fiziksel ve zihinsel bütünlüğünün **korunması**.

Savunmasızlığın arttığı durumdaki kişilerin haklarına **saygının geliştirilmesi**.

Görüşme yapılan tüm kişilere koruma tedbirlerinin ve yasal süreç güvencelerinin uygulanmasının **geliştirilmesi**.

Adli personelin zorlayıcı yöntemlere başvurma yönündeki motivasyonunun **azaltılması**.

Kapsam: Esaslar Hangi Durumlar İçin Geçerlidir?

8. Bu Esaslar, polis, istihbarat, askeriye, idari makamlar veya resmi sıfatla hareket eden diğer kimseler gibi bilgi toplayan görevliler tarafından yapılan tüm görüşmelere uygulanır. Stratejik ve taktiksel sorgulamalar ile askeriye ve istihbarat yetkilileri tarafından yapılan sorgulamalar da dâhil olmak üzere istihbarat personeli tarafından yapılan farklı sorgulama şekilleri de buna dâhildir.
9. Esaslarda özetlenen yaklaşım hem basit hem de karmaşık görüşmeler için uygundur ve tekrar edilen görüşmelere kolayca uygulanabilir.
10. Esasların ele aldığı en yaygın örnek, ceza adaleti soruşturmaları sırasında şüphelilerle yapılan görüşmelerdir. Bununla birlikte, Esaslar, bir soruşturma için en az şüpheli sorgusu kadar değerli olabilecek tanıklar, mağdurlar veya diğer ilgili kişilerle (tanımları ne olursa olsun) yapılan görüşmeler için de geçerlidir. Aynı mesleki beceri ve donanım, tüm görüşülen kişilerle yapılacak görüşmeler için de gereklidir.
11. Esaslar, kamu makamlarının ilgili kişiyle ilk temasından tüm görüşmelerin sonuçlanmasına kadar geçen süreyi kapsar; aynı zamanda, ilgili koruma tedbirlerinin etkili bir şekilde uygulanması, en azından ilgili tüm yasal işlemlerin sonuçlanmasına kadar devam eder.
12. Görüşülen kişinin yasal statüsü ve yükümlülükleri ve sorgulanmasıyla ilgili güvenceler, görüşülen kişinin ceza hukuku anlamında şüpheli veya sanık olarak sınıflandırılmasına veya örneğin askeriye veya istihbarat bağlamında mağdur, tanık veya başka bir ilgili kişi olmasına bağlı olarak değişebilir. Bu tür güvencelerin niteliği veya uygulanabilirliğindeki bazı farklılıklar veya görüşülen kişinin dâhil olduğu sınıf ile ilgili diğer hususlar Esaslar içerisinde belirtilmiştir.
13. Silahlı çatışma durumlarında, kişilerin ceza adaleti dışındaki amaçlarla sorgulanması sırasında (örneğin askeriye ve istihbarat görevlileri tarafından taktiksel veya stratejik ortamlarda), uluslararası insancıl hukuk, insan hakları hukuku ve ulusal hukukun ilgili hükümlerine uygun olarak belirli yasal güvencelerin uygulanabilirliği farklılık gösterebilir. Bununla birlikte, görüşmelerin yürütülmesinde her zaman bu Esaslar rehber alınmalıdır.
14. Esaslar, her Devletin yargı sisteminin ve kurumsal yapısının farklı olduğu ve farklı mevzuat, politika ve usullere sahip olduğu kabul edilerek oluşturulmuştur. Şüpheliler, mağdurlar, tanıklar ve diğer ilgili kişilerle iletişimde uygulanabilecek çeşitli strateji ve taktikler söz konusu olabilir ve bunlar bir görüşmenin niteliğine ve bağlamına bağlı olarak belirli oranlarda değişiklik gösterebilir. Bu nedenle Esaslar, görüşmelerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine yönelik genel bir yaklaşım ortaya koymakta ve herhangi bir belirli modeli desteklememektedir. Görüşme ortamı, türü ve amacındaki farklılıklara rağmen, Esaslar her görüşmede geçerlidir ve her ortamda geçerli olan bilim, hukuk ve etik temellerine dayanmaktadır.

Hedef Kitle: Esaslar Kime Yöneliktir?

15. Esaslar, öncelikle görüşmeler ve bağlantılı adli süreçlere ilişkin politikaların tasarlanması, benimsenmesi ve yürütülmesinden sorumlu politika belirleyici makamlara ve yetkililere yöneliktir. Buna; yürütme makamları, yasa koyucular, kolluk kuvvetleri idarecileri, eğitim akademileri, disiplin kurulları veya kişilerin sorgulanmasıyla ilgili yasaların, politikaların, çerçevelerin veya düzenlemelerin geliştirilmesi ve uygulanmasında yer alan diğer makamlar dâhildir.
16. Söz konusu Esaslar, herhangi bir yargı alanındaki görev tanımlarına bakılmaksızın, kolluk kuvvetleri, savcılar veya istihbarat toplama kurumları da dâhil olmak üzere, görüşmeleri yürüten uzmanlar ve yetkililer için de geçerlidir.⁴
17. Görüşme süreci boyunca şahıslarla temas halinde olan diğer yetkililer, örneğin hâkimler, savcılar ve savunma avukatları dâhil olmak üzere hukukçular da bu Esasları dikkate alacaktır. Esaslar ayrıca, denetim organları, sivil toplum üyeleri, insan hakları savunucuları ve burada ele alınan durumları inceleyen diğer kişiler için de faydalı olacaktır.
18. Devletler bu Esasları ulusal yasalara, yönetmeliklere, eğitim sistemlerine, idari usule ve uygulamalara dâhil etmek için gerekli tüm adımları atmalıdır. Esasların kolluk kuvvetleri, hukukçular ve diğer ilgili makamlar tarafından benimsenmesi, yalnızca sorgulanan tüm kişiler için mümkün olan en yüksek korumanın sağlanması değil, aynı zamanda sorgulama sırasında en doğru ve güvenilir bilgilerin elde edilmesi amacıyla teşvik edilmelidir.
19. İlgili uluslararası anlaşmalara Taraf Devletler, bu Esaslarda belirtilen rehberliğin ötesine geçen özel yükümlülüklerle sahip olabilirler. Aynı şekilde, tüm Devletler uluslararası teamül hukuku standartlarının yanı sıra uluslararası hukukun emredici normlarıyla da bağlıdır. Buradaki Esaslarda yer alan husus, herhangi bir Devleti yürürlükteki uluslararası hukuk gereğince sahip olduğu yükümlülüklerle tam olarak uymaktan muaf tutacak veya mazur gösterecek şekilde yorumlanmamalıdır.

4. Cezaî soruşturmalar veya bilgi toplama sırasında tarafsız görüşme sürecini tanımlamak için farklı terminoloji kullanan yargı sistemleri de buna dâhildir. Bu minvalde, bu Esaslar doğru ve güvenilir bilgi toplamak için "sorgulama"yı zorlayıcı olmayan bir yöntem olarak kullanan profesyoneller için de uygundur. Bkz. A/71/298, dn. 1 (dipnot 3).

Soruşturma ve Bilgi Toplama Sürecinde Etkili Görüşme Esasları

Esas 1 – Temeller Üzerine

Etkili bir görüşme, bilim, hukuk ve etik tarafından yönlendirilir.

Esas 2 – Pratik Uygulama Üzerine

Etkili bir görüşme, ilgili yasal güvenceleri uygularken doğru ve güvenilir bilgi toplamaya yönelik kapsamlı bir süreçtir.

Esas 3 – Savunmasızlık Üzerine

Etkili bir görüşme, savunmasız durumdaki görüşülen kişilerin ihtiyaçlarının belirlenmesini ve ele alınmasını gerektirir.

Esas 4 – Eğitim Üzerine

Etkili bir görüşme, özel eğitim gerektiren profesyonel bir girişimdir.

Esas 5 – Hesap Verebilirlik Üzerine

Etkili bir görüşme için şeffaf ve hesap verebilir kurumlar gereklidir.

Esas 6 – Esasların Uygulanması Üzerine

Etkili bir görüşmenin uygulanabilmesi için ulusal düzeyde etkili tedbirlerin alınması gerekmektedir.

◀ Esas 1 ▶ Temeller Üzerine

Etkili bir görüşme, bilim, hukuk ve etik tarafından yönlendirilir.

20. Ampirik bilimsel çalışmalardan elde edilen bulgular, uluslararası yasal standartlar ve değer temelli mesleki görevler etkili görüşmenin temellerini oluşturmaktadır. Uygulamaya döküldüğünde, bu temel unsurlar görüşme yapanların insan haklarını dikkate alarak doğru ve güvenilir bilgi toplamalarını sağlar.

Bilimsel Temeller

Etkisiz uygulamalar üzerine araştırmalar

21. Psikoloji, kriminoloji, sosyoloji, nörobilim ve tıp dâhil olmak üzere çok çeşitli disiplinlerden profesyoneller ve uygulayıcılar tarafından yürütülen son araştırmalar, zor kullanımının hem başlangıçta görüşülen kişinin direncini artırabileceğine hem de sürekli uygulandığında yanlış bilgi verilmesine veya sahte itiraflara yol açabileceğine dair önemli kanıtlar sunmaktadır.⁵ Tarihsel değerlendirmeler ve vaka çalışmaları zor kullanımının gerçek bilgilerin toplanmasını engelleyerek geri tepebileceğini göstermiştir. Dahası, nörobilim alanında yapılan çalışmalar, zorlayıcı tekniklerin beynin hatırlama becerisine olumsuz etki ettiğini ve zarar verebileceğini göstermiştir.⁶

5. G.H. Gudjonsson, *The Psychology of False Confessions: Forty Years of Science and Practice* (Hoboken, NJ, John Wiley & Sons, 2018); A. Vrij, C.A. Meissner, S.M. Kassin, A. Morgan III, R.P. Fisher, & S.M. Kleinman, "Psychological perspectives on interrogation", *Perspectives on Psychological Science*, Cilt 12, Sayı 6 (Eylül 2017); S. O'Mara, *Why Torture Doesn't Work: The Neuroscience of Interrogation* (Cambridge, Harvard University Press, 2015); S.M. Kassin, S.A. Drizin, T. Grisso, G.H. Gudjonsson, R.A. Leo, & A.D. Redlich, "Police-induced confessions: risk factors and recommendations" *Law & Human Behavior*, Cilt. 34, sayı 1 (Şubat 2010).

6. *Bkz, e.g.,* O'Mara, *Why Torture Doesn't Work* (footnote 5); C.A. Morgan III, S. Southwick, G. Steffian, G.A. Hazlett, & E.F. Loftus, "Misinformation can influence memory for recently experienced, highly stressful events", *International Journal of Law and Psychiatry*, Cilt 36, Sayı 1 (Ocak/Şubat 2013); K. Young, W. Drevets, J. Schulkin, K. Erickson "Dose- dependent effects of hydrocortisone infusion on autobiographical memory recall", *Behavioural Neuroscience*, Cilt 125, Sayı 5 (Ekim 2011).

22. Araştırmalar, istismarcı uygulamalardan kaynaklanan güvenilir olmayan bilgilerin ve yanlış itirafların, kötü sorgulama tekniklerinin sık görülen ve öngörülebilir bir sonucu olduğunu kanıtlamıştır.⁷ Bunlar dünya çapında haksız mahkûmiyetlere ve hatalı istihbarata yol açarak kolluk kuvvetlerinin ve istihbarat toplamanın amaçlarına ve etkinliğine zarar vermiştir.⁸
23. Bilimsel kanıtlar, zorlayıcı görüşme yöntemlerinin kullanılmasının, görüşülen kişinin görüşme sırasında iş birliği yapma eğilimini azaltma ve aksi takdirde soruları yanıtlamayı seçebilecek bazı kişilerin yanıt vermeye karşı koymasına sebep olma olasılığının yüksek olduğunu göstermektedir.⁹ Kötü muameleye maruz kalan kişilerin görüşme yapan kişinin taleplerini yerine getirdiği durumlarda, görüşme yapanı yatıştırmak ve kötü muamele tehdidini azaltmak veya durdurmak için sıklıkla yanlış veya yanıltıcı bilgiler vermesinden dolayı, verilen bilgilerin güvenilirliği şüphelidir.¹⁰
24. Psikolojik olarak zorlayıcı sorgulama yöntemlerinin, örneğin görüşülen kişinin suçluluk algısını manipüle etmenin (mesela sahte kanıtlar sunarak) veya itirafla ilişkili sonuçlara dair algılarını manipüle etmenin (mesela iddia edilen suçun mahkûmiyetiyle ilişkili sonuçları küçümsemek veya abartmak, hoşgörü göstermek veya ahlaki gerekçeler sunmak), yanlış bilgi ürettiği ve yanlış itiraf oranlarını artırdığı görülmüştür.¹¹ Görüşülen kişiye fiziksel zarar verme tehdidi veya uygulaması, hatırlamayı bozan ve aynı şekilde doğru veya güvenilir bilgilerin hatırlanmasında azalmaya yol açan yüksek stres hallerine neden olur.¹²
25. Yönlendirici veya imalı soruların, görüşülen kişinin hafızasını kirlettiği ve verdiği ifadeleri bozduğu görülmüştür.¹³ Şüpheliler söz konusu olduğunda, bu tür imalı ve manipülatif yöntemler bilginin güvenilirliğini azaltırken, yanlış itiraf ve haksız mahkûmiyet olasılığını da artırmaktadır.¹⁴

-
7. Bkz S.A. Drizin, & R.A. Leo, "The problem of false confessions in the post-DNA world", *North Carolina Law Review*, Cilt 82 (2004); A.D. Redlich, & C.A. Meissner, "Techniques and controversies in the interrogation of suspects" in *Psychological Science in the Courtroom*, J.L. Skeem, K.S. Douglas & S.O. Lilienfeld, eds. (New York, NY, Guilford Press, 2009). Ayrıca bkz. J.W. Schieman, *Does Torture Work?* (Oxford, Oxford University Press, 2016).
 8. Bkz, e.g., D. Starr, "The confession", *Science*, (2019); B.L. Cutler, K.A. Findley & T.E. Moore, "Interrogations and false confessions: a psychological perspective" *Canadian Criminal Law Review*, Cilt. 18, Sayı 2 (Haziran 2014); G. Lassiter & C.A. Meissner, eds., *Police Interrogations and False Confessions: Current Research, Practice, and Policy Recommendations*, (American Psychological Association, Washington DC, 2010).
 9. Vrij vd. "Psychological perspectives on interrogation" (dipnot 5); S.C. Houck & L.G. Conway, "Ethically investigating torture efficacy: a new methodology to test the influence of physical pain on decision-making processes in experimental interrogation scenarios", *Journal of Applied Security Research*, Cilt 10, Sayı 4 (2015); M.A. Costanzo, & E. Gerrity, "The effects and effectiveness of using torture as an interrogation device: using research to inform the policy debate", *Social Issues and Policy Review*, Cilt 3, Sayı 1 (Aralık 2009).
 10. A.D. Biderman, "Social-psychological needs and 'involuntary' behaviour as illustrated by compliance in interrogation", *Sociometry*, Cilt 23, Sayı 2 (Haziran 1960); D. Rejali, *Torture and Democracy* (Princeton, NJ, Princeton University Press, 2007); A. McCoy, *A Question of Torture: CIA Interrogation from the Cold War to the War on Terror* (New York, Metropolitan Books, 2007).
 11. C.A. Meissner, A.D. Redlich, S.W. Michael, J.R. Evans, C.R. Camilletti, S. Bhatt, & S. Brandon, "Accusatorial and information-gathering interrogation methods and their effects on true and false confessions: a meta-analytic review", *Journal of Experimental Criminology*, Cilt 10, Sayı 4 (2014); Kassin vd. "Police-induced confessions" (dipnot 5).
 12. R.S. Stawski, M.J. Sliwinski, & J.M. Smyth, "The effects of an acute psychosocial stressor on episodic memory", *European Journal of Cognitive Psychology*, Cilt 21, Sayı 6 (2009).
 13. E.F. Loftus, "Intelligence gathering post-9/11", *American Psychologist*, Cilt 66, Sayı 6 (2011).
 14. B.L. Garrett, "Contaminated confessions revisited", *Virginia Law Review*, Cilt 101, Sayı 2. (Nisan 2015); R.A. Leo, "Why interrogation contamination occurs", *Ohio State Journal of Criminal Law*, Cilt 11, Sayı 1 (2013).

26. Görüşme yapanlar, görüşmeye bir itiraf alma niyetiyle yaklaştıklarında, 'doğrulama ön yargısı'ndan etkilenmeye ve aldıkları bilgileri suça dair inançlarını doğrulamak için yorumlamaya eğilim gösterirler. Bu durum, görüşmecinin fiziksel kanıtları yorumlamasını veya diğer verilerin analizini de istemeden bozabilir. Uygulamada bu, görüşmeyi yapanların görüşülen kişinin olaya karıştığı veya suçlu olduğuna dair hipotezlerini veya önceden var olan inançlarını doğrulamak için görüşme sırasında yönlendirici veya imalı soruların yanı sıra zorla kabul ettirici, manipülatif ve baskı dolu yöntemler kullanma olasılıklarının daha yüksek olduğu anlamına gelmektedir.¹⁵ Suçluluğa ilişkin bu tür ön yargıların usulsüz mahkûmiyetlere, hatalı kararlara ve gerçekten suçlu olanların cezasız kalmasına yol açtığı kanıtlanmıştır.¹⁶
27. Bazı bireyler imalı sorgulamalara karşı özellikle savunmasızdır. Görüşülen kişinin yaşı, psiko-sosyal veya zihinsel engelleri gibi kişisel özellikleri, sorgulama baskısı, tuzak ve aldatmalardan daha fazla etkilenmesine ve telkine açık hale gelmesine neden olarak güvenilir bilgi veya yanlış itiraf riskini artırabilir.¹⁷ Sahte itiraflara ilişkin arşiv analizleri, çocuk yaştakilerin ve psiko-sosyal veya zihinsel engelli kişilerin sahte itiraflarda bulunanlar arasında sıklıkla yer aldığını defalarca göstermiştir.¹⁸
28. Bir kişinin yalan söylediğini sözel olmayan davranışlara dayanarak doğru bir şekilde tespit etmenin mümkün olduğuna dair yanlış sıklıkla dile getirilir.¹⁹ Bazıları, eğitimin, görüşmeyi yapanların, görüşülen kişinin duygusal tepkilerine, vücut diline veya fizyolojik tepkilerine dayanarak doğru söyleyip söylemediğini ayırt etmesini sağladığını iddia etmektedir. Bunlar güvenilir ve yanıltıcı göstergelerdir.²⁰ Buna ek olarak, çok sayıda bilimsel çalışma 'yalan tespit' teknolojilerinin yalanları doğru bir şekilde tespit etmediği²¹ ve kullanılması halinde yanlış kararlara ve adaletin yanlış tecelli etmesine yol açabileceği sonucuna varmıştır.²²

-
15. C.A. Meissner, & S.M. Kassin, "You're guilty, so just confess!": cognitive and behavioural confirmation biases in the interrogation room" in *Interrogations, Confessions, and Entrapment*, G.D. Lassiter, ed. (Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2004).
 16. F.M. Narchet, C.A. Meissner, & M.B. Russano, "Modelling the influence of investigator bias on the elicitation of true and false confessions", *Law & Human Behavior*, Cilt 35, Sayı 6 (Aralık 2011); A.A.S. Zuckerman, "Miscarriage of justice – a root treatment" *Criminal Law Review*, 323 (Mayıs 1992); K.A. Findley, M.S. Scott, "The multiple dimensions of tunnel vision in criminal cases", *Wisconsin Law Review*, Cilt 2 (Haziran 2006).
 17. A. Vrij, *Detecting Lies and Deceit: Pitfalls and Opportunities*, 2. baskı (West Sussex, England, John Wiley & Sons, 2011); Vrij ve ark. "Psychological perspectives on interrogation" (dipnot 5); Gudjonsson, *The Psychology of False Confessions* (dipnot 5).
 18. Drizin & Leo, "The problem of false confessions" (dipnot 7). S.R. Gross, K. Jacoby, D.J. Matheson, N. Montgomery, & S. Patil, "Exonerations in the United States 1989 through 2003", *Journal of Criminal Law & Criminology*, Cilt 95, Sayı 2 (2005).
 19. Bkz, e.g., F. Inbau, J. Reid, J. Buckley, & B. Jayne, *Criminal Interrogation and Confessions*, 5baskı (Burlington, Mass., Jones & Bartlett Publishers, 2011).
 20. P.A. Granhag, A. Vrij, & B. Verschuere, eds., *Deception Detection: New Challenges and Cognitive Approaches* (Chichester, UK, John Wiley & Sons, 2015).
 21. J. Synnott, D. Dietzel, & M. Ioannou, M. "A review of the polygraph: history, methodology and current status", *Crime Psychology Review*, Cilt 1, Sayı 1 (2015); E. Rusconi & T. Mitchener-Nissen "Prospects of functional magnetic resonance imaging as lie detector", *Frontiers in Human Neuroscience*, Cilt 7, Sayı 594 (Eylül 2013); National Research Council, *The Polygraph and Lie Detection* (Washington, DC, The National Academies Press, 2003).
 22. D. Church, "Neuroscience in the courtroom: an international concern", *William and Mary Law Review*, Cilt 53, Sayı 5 (2012); J.H. Marks, "Interrogational neuroimaging in counterterrorism: a 'no-brainer' or a human rights hazard?" *American Journal of Law & Medicine*, Cilt 33, Sayı 2-3 (2007).

Etkili uygulamalar üzerine araştırmalar

29. Güvenilir araştırmalar, görüşmelerde bilgi toplama yaklaşımının etkili olduğunu desteklemektedir. Samimiyete dayalı, zorlayıcı olmayan yöntemler; şüpheliler, mağdurlar, tanıklar ve istihbarat kaynakları da dâhil olmak üzere görüşülen kişilerden suç ve istihbarat bilgileri toplamak için eğitilmiş profesyoneller tarafından başarıyla uygulanabilecek etkili bir dizi teknik sunar.
30. Samimiyet kurmak ve sürdürmek, kişiler arasında bir çalışma ilişkisi kurulmasına yardımcı olan ve daha iyi iletişim kurulmasını sağlayan bir uyum becerisidir.²³ Bu, görüşmecinin görüşülen kişiyle güvene ve insan onuruna saygıya dayalı bir bağ kurmasıyla sağlanır.²⁴ Bu, görüşülenlere gerçek bir empati²⁵ göstermenin yanı sıra adil muamele göreceklere dair güvence vermeyi de gerektirir.
31. Samimiyete dayalı teknikler, görüşülen kişiye söyleyeceği veya söylemeyeceği şeyler konusunda bağımsız bir irade sunar ve görüşmeci ile görüşülen kişi arasında olumlu bir etkileşimi kolaylaştırarak²⁶ doğru bilgi toplama olasılığını artırır.²⁷
32. Görüşme yapan kişi tarafından samimiyet kurulmasını kolaylaştırmanın yolları arasında, ortak ilgi alanları/çıkarlar, kimlik veya tutumlarla ilgili olarak - sahte iddialar olmaksızın - ortak bir zemin oluşturmak ve aktif dinleme becerilerini kullanmak gibi davranışların kullanılması yer alır.²⁸
33. İnsan hafızasının bilgiyi nasıl kodladığı, depoladığı ve hatırladığı üzerine yapılan geniş çaplı araştırmalardan elde edilen bulgular, hem görüşülen kişilerin ayrıntılı ve doğru beyanda bulunmalarını teşvik eden hem de anlatımlarını etkileyebilecek faktörlerin etkilerini en aza indiren görüşme yöntemlerinin geliştirilmesini sağlamıştır. Bu yöntemler açık uçlu, imada bulunmayan soruların kullanılmasını²⁹ ve kişinin görüşme yapan tarafından kesintiye uğratılmadan olayı veya bilgiyi kendi hafızasından özgürce hatırlamasına izin verilmesini içerir.³⁰

23. F. Gabbert, L. Hope, K. Luther, G. Wright, M. Ng, & G.E. Oxburgh, "Exploring the use of rapport in professional information-gathering contexts by systematically mapping the evidence base", *Applied Cognitive Psychology* (Kasım 2020); A. Abbe, & S.E. Brandon, "The role of rapport in investigative interviewing: a review" *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, Cilt 10, Sayı 3 (2013).

24. L. Brimbal, S.M. Kleinman, S. Oleszkiewicz, & C.A. Meissner, "Developing rapport and trust in the interrogative context: An empirically-supported and ethical alternative to customary interrogation practices" in *Interrogation and Torture: Integrating Efficacy with Law and Morality*, S.J. Barela, M. Fallon, G. Gaggioli, J.D. Ohlin, eds. (Oxford, Oxford University Press, 2020).

25. Empati, hem bilişsel süreçleri hem de duygusal (veya duyuşsal) yetenekleri içeren çok boyutlu bir olgudur. Görüşülen kişinin bakış açısını anlama ve karşısındaki duygularına ve sorunlarına anlayış gösterebilme becerisine sahip olmakla ilgilidir. Esasen, ön bilinçsel bir olgu olup bilinçli olarak devreye sokulabilir veya engellenebilir. *Bkz. örn.*, G.E. Oxburgh, & J. Ost, "The use and efficacy of empathy in police interviews with suspects of sexual offences" *Special Edition of the Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, Cilt 8, Sayı 2 (Haziran 2011); B. Baker-Eck, R. Bull, & D. Walsh, "Investigative empathy: a strength scale of empathy based on European police perspectives", *Psychiatry, Psychology and Law*, Cilt 27, Sayı 3 (2020).

26. R. Bull, & A. Rachlew, "Investigative interviewing: from England to Norway and beyond", in *Interrogation and Torture*, Barela ve ark., ed. (dipnot 24); L.J. Alison, E. Alison, G. Noone, S. Elntib, & P. Christiansen, "Why tough tactics fail and rapport gets results: Observing Rapport-Based Interpersonal Techniques (ORBIT) to generate useful information from terrorists", *Psychology, Public Policy, and Law*, Cilt 19, Sayı 4 (2013).

27. C.E. Kelly, J.C. Miller, & A.D. Redlich, "The dynamic nature of interrogation", *Law and Human Behavior*, Cilt 40, Sayı 3 (Haziran 2016); J.M. Kieckhafer, J.P. Vallano, & N. Schreiber Compo, "Examining the positive effects of rapport building: when and why does rapport building benefit adult eyewitness memory?" *Memory*, Cilt 22, Sayı 8 (2014); U. Holmberg, & K. Madsen, "Rapport operationalized as a humanitarian interview in investigative interview settings" *Psychiatry, Psychology & Law*, Cilt 21, Sayı 4 (2014).

28. C.J. Dando, & G.E. Oxburgh, "Empathy in the field: towards a taxonomy of empathic communication in information gathering interviews with suspected sex offenders", *European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, Cilt 8, Sayı 1 (Ocak 2016); Alison ve ark., "Why tough tactics fail" (dipnot 26).

34. Stratejik olarak planlanmış sorular, görüşmeyi ele alınan kilit konulara odaklar. Bu teknik aynı zamanda görüşme yapanın, sağlanan bilgilerin daha önce toplanan bilgilerle uyumlu olup olmadığını belirlemesine olanak tanır.³¹
35. Genel itibarıyla, kapsamlı araştırmalar göstermiştir ki samimiyet temelli, zorlayıcı olmayan görüşmeler;
 - a. Görüşme yapan ve görüşülen kişi arasındaki iletişimi güçlendirir.
 - b. Hatırlamayı kolaylaştırır.
 - c. Sağlanan bilgilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini artırır.
 - d. Sağlanan bilgilerin doğruluğunun araştırılmasını sağlar.
 - e. Daha fazla ve gerçek bilgilerin elde edilmesi olasılığını artırır.
 - f. Yanlış bilgi veya sahte itirafların alınması riskini azaltır.

Hukuki Temeller

36. Esaslar'ın dayanağı olan temel hukuki standartlar güçlü bir şekilde uluslararası hukuka dayanmakta olup, sınırlandırılmaz *jus cogens* normları, uluslararası teamül hukuku, antlaşma yükümlülükleri ve uluslararası, bölgesel ve ulusal içtihatlardan oluşmaktadır. Bu standartlar tüm hukuk sistemleri için geçerlidir ve yasal prosedürlerin çeşitliliğini dikkate alan ulusal uygulamaya izin verir.
37. Etkili görüşme, uluslararası insan hakları hukuku ve standartlarına dayanır.³² Aşağıdaki yasal normlar, bu Esaslar'da ayrıntıları verilen görüşme çerçevesinin etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak için oldukça önemlidir:
 - a. İşkence ve diğer kötü muamelelerden korunma (insanca muamele hakkı),
 - b. Keyfi gözaltı ve tutuklanmadan korunma (özgürlük ve güvenlik hakkı),
 - c. Masumiyet karinesi hakkı,

-
29. D. Walsh, & R. Bull, "What really is effective in interviews with suspects? A study comparing interviewing skills against interviewing outcomes", *Legal and Criminological Psychology*, Cilt 15 (2010); M.B. Powell, R.P. Fisher, & R. Wright, "Investigative interviewing", in *Psychology and law: An empirical perspective*, N. Brewer, D. Kipling, & D. Williams, ed. (New York, NY, Guilford Press, 2005).
 30. R.P. Fisher, & R.E. Geiselman, *Memory enhancing techniques for investigative interviewing: The cognitive interview*. (Springfield, IL, Charles C Thomas, Publisher, 1992); R. Paulo, P. Albuquerque, F. Vitorino, & R. Bull, "Enhancing the cognitive interview with an alternative procedure to witness-compatible questioning: category clustering recall" *Psychology, Crime, & Law*, Cilt 23, Sayı 10 (2017); A. Memon, C.A. Meissner & J. Fraser, "The cognitive interview: a meta-analytic review and study space analysis of the past 25 years", *Psychology, Public Policy, & Law*, Cilt 16, Sayı 4 (2010).
 31. G. Nahari, & A. Vrij, "The verifiability approach: advances, challenges and future prospects" in *Handbook of Legal and Investigative Psychology*, R. Bull & I. Blandón-Gitlin, ed. (New York, NY, Routledge, 2019); P.A. Granhag & M. Hartwig, "The strategic use of evidence technique" in Granhag, Vrij & Verschuere, ed., *Deception Detection* (dipnot 20); S. Oleszkiewicz, & S.J. Watson, "A meta-analytic review of the timing for disclosing evidence when interviewing suspects", *Applied Cognitive Psychology*, Cilt 35, Sayı 2 (2020).
 32. Özellikle İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi (İHEB) 10 Aralık 1948 tarihli ve 217 A (III) sayılı Genel Kurul kararı; Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi (MSHUS) 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı Genel Kurul Kararı

- d. Susma hakkı ve aleyhe delil göstermeye zorlama yasağı,
 - e. Adil yargılanma hakkı,
 - f. Ayrımcılığa uğramama hakkı.
38. İşkence yasağı mutlaktır, tüm Devletler için bağlayıcıdır ve her koşulda geçerlidir.³³ Zorlayıcı görüşme yöntemleri veya görüşülen kişileri küçük düşürmeyi, korku uyandırmayı, zorlama veya tehdit yoluyla bilgi edinmeyi veya itiraf etmeye zorlamayı amaçlayan diğer eylemler - veya başka bir şekilde görüşülen kişinin muhakeme kapasitesini veya karar verme yetisini zayıflatmak - işkence veya diğer kötü muamele anlamına gelebilir.³⁴
39. Kendisi de uluslararası teamül hukukunun mutlak bir normu olan hukuka aykırı delillerin değerlendirilmesi yasağı, işkence ve diğer kötü muamelelerin yasaklanmasının özünde yer almaktadır. Hukuka aykırı delillerin değerlendirilmesi yasağı, işkence veya diğer kötü muameleler sonucunda elde edilen, suçun kabulü veya itirafı da dâhil olmak üzere, herhangi bir bilgi veya ifadenin herhangi bir adli süreçte (bu tür kötü muameleyle suçlanan kişilere karşı yürütülen adli süreçlerde, söz konusu ifade veya bilginin verildiğine veya elde edildiğine dair kanıt olarak kullanılması durumu dışında) kullanılmasının yasa dışı olmasını ifade eder.³⁵
40. Uluslararası hukuk, kişilerin işkence veya diğer kötü muamelelere ya da zorla kaybetmeler ve yargısız infazlar gibi kesinlikle yasaklanmış diğer uygulamalara maruz kalmamalarını sağlamakla ilgili olarak aşağıda belirtilen ve giderek gelişen belirli standartları ortaya koymaktadır:
- a. Yakalama, gözaltı veya tutuklama sırasında güç kullanımına yalnızca kesinlikle gerekli olduğunda ve yalnızca diğer yöntemlerin etkisiz kalması ya da amaçlanan sonuca ulaşma konusunda herhangi bir umut vaat etmemesi durumunda izin verilir. Böyle durumlarda güç kullanımı yasalara uygun, ölçülü, meşru bir amaca yönelik olmalı ve her zaman kişinin yaşam hakkına saygı gösterilmek suretiyle gerçekleştirilmelidir.³⁶
 - b. Daha az öldürücü silahların kullanımı her zaman dikkatle değerlendirilmeli ve kontrol edilmelidir. Ateşli silahlar, meşru bir amaç için kesinlikle gerekli olmadıkça ve yalnızca bu amaçlara ulaşmak için başka araçların yetersiz kaldığı durumlar dışında kullanılmamalıdır.³⁷
 - c. Fiziksel ceza ve zincir, pranga ve elektrikli şok kemerleri gibi cihazların kullanımı doğası gereği acı verici ve/veya aşağılayıcıdır ve daima yasaktır.³⁸
 - ç. Kısıtlama araç ve teknikleri yalnızca son çare olarak kullanılmalı, bireysel risk değerlendirmesine dayanmalı ve meşru güvenlik amaçlarına ulaşmak için mümkün olan en asgari ölçüde olmalıdır, kullanımları kanunla düzenlenmeli ve kayıt altına alınmalı, - asla ceza olarak kullanılmamalı ve artık amaçları ortadan kalktığı anda kaldırılmalıdır.³⁹

33. MSHUS'nin 7. Maddesi; İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ve Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin (UNCAT) 2. Maddesi; 1949 Cenevre Sözleşmelerinin ortak 3. maddesi.

34. UNCAT 16. madde; A/71/298, para. 44 (dipnot 3); bkz., örn., Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), *Selmouni v. Fransa*, Sayı 25803/94, Karar, 28 Temmuz 1999, para. 102-105.

35. UNCAT 15. madde; İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum Sayı 20, Madde 7, İşkence veya Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Ceza Yasağı, HRI/GEN/1/Rev.9 (Cilt. I), 10 Mart 1992, para. 12; İşkence Özer Raportörü'nün A/HRC/25/60 Sayılı Raporu, 10 Nisan 2014; ayrıca bkz. CAT/C/GC/2, İşkenceye Karşı Komite (CAT), Genel Yorum Sayı 2, 2. Maddenin Taraf Devletlerce Uygulanması, 24 Ocak 2008, para. 6; bkz., örn., CAT/C/30/D/219/2002, para. 6.10.

36. MSHUS 2. Madde; Kolluk Görevlilerinin Cebir ve Ateşli Silah Kullanmasına İlişkin Temel İlkeler (Temel İlkeler), 1990; A/ RES/34/169, Kolluk Görevlileri İçin Davranış Kuralları, 17 Aralık 1979; Kural 82, A/RES/70/175, Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler, Asgari Standart Kuralları. (Nelson Mandela Kuralları); İnsan Hakları Konseyi, A/HRC/RES/46/15 Sayılı Kararı, 23 Mart 2021, para. 14; ayrıca bkz. İşkence Özer Raportörü'nün E/CN.4/2004/56 Sayılı Kararı, 2003, para.44.

37. Temel İlkeler, 1990; A/RES/34/169; A/HRC/46/15, para. 12; ayrıca bkz. CCPR/C/GC/36, İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 36: Madde 6, Yaşama Hakkı, 3 Eylül 2019, para. 14.

38. Nelson Mandela Kurallarının 43 ve 47. Kuralları; A/RES/45/113'ün 67. Kuralı, Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları), 14 Aralık 1990.

- d. Özgürlüğünden yoksun bırakılan tüm kişilere ilişkin güncel resmi kayıt ve sicillerin sistematik olarak derlenmesi ve muhafaza edilmesi.⁴⁰
- f. Hücre hapsinin kullanımı kanunla sıkı bir şekilde düzenlenmelidir. Sadece istisnai durumlarda son çare olarak, mümkün olduğunca kısa bir süre için ve sadece yetkili bir makamın izni doğrultusunda kullanılmalıdır. Bu süre hiçbir zaman aralıksız 15 günü geçemez ve psiko-sosyal engelli kişiler, çocuklar ve hamile ya da emziren kadınlar yönünden yasaklanmıştır.⁴¹
- g. Disiplin yaptırımları insan onuru ile tutarlı, yasal ve ölçülü olmalı, usule ilişkin gerekliliklere uygun olarak uygulanmalı ve uygun şekilde belgelendirilmelidir.⁴²
41. Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, tüm kişilerin fiziksel ve zihinsel bütünlüğünün korunmasında temel bir rol oynar. Özgürlük hakkı, hiç kimsenin keyfi olarak tutuklanmamasını veya gözaltına alınmamasını gerektirir. Zorla kaybetme, gizli gözaltı ve uzun süreli iletişim imkânı olmaksızın alıkonulma gibi uygulamalar keyfidir ve uluslararası hukuk kapsamında her zaman kesin olarak yasaklanmıştır.⁴³
42. Ceza davalarında şüpheli veya sanık olarak sorgulanan kişiler genellikle özgürlüklerinden mahrum bırakılırlar. Yetkililer bu kişilerin insanca muamele görmesinin sağlanmasını ve Birleşmiş Milletler Mahpuslara Uygulanacak Muameleye Dair Asgari Standart Kurallar (Nelson Mandela Kuralları) da dâhil olmak üzere uluslararası hukuk standartlarında öngörülen muamele ve alıkonulma koşullarından yararlanmalarını sağlamalıdır.⁴⁴
43. Her türlü yakalama, tutuklama veya hürriyetten yoksun bırakma hukuka uygun olmalı ve mevzuatta kesin olarak belirlenmiş ve örneğin, bir adli emre veya geçerli sebep tespitine istinaden olması gibi, uluslararası hukukla tutarlı gerekçelere ve usullere göre gerçekleştirilmelidir. Her türlü tutuklama ve hürriyetten yoksun bırakma gerekli, ölçülü ve son çare olarak başvurulacak bir tedbir olmalıdır. Bir görüşme yapmak veya bir soruşturmayı ilerletmek, polislin veya adli makamların bir kişiyi hürriyetinden yoksun bırakması için tek başına yeterli yasal gerekçe teşkil etmez.⁴⁵

39. Nelson Mandela Kuralları Kural 47 ve 48; A/RES/43/173, Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için İlkeler Bütünü (İlkeler Bütünü), 9 Aralık 1998.

40. Bütün Kişilerin Zorla Kaybetmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme'nin (Zorla Kaybetmeler Sözleşmesi) 17(3) Maddesi, 2007; İnsan Hakları Konseyi, A/HRC/RES/31/31 Sayılı Kararı, 24 Mart 2016, para. 9.

41. Nelson Mandela Kurallarının 37, 43, 44, 45. Kuralları; İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 20, para 6; İşkence Özel Raportörü'nün A/66/268 Sayılı Raporu, 2011; 22. Kural A/C.3/65/L.5, Birleşmiş Milletler Kadın Mahpuslara Yönelik Muameleye Dair Kurallar ve Kadın Suçlulara Yönelik Hapis Dışı Tedbirler (Bangkok Kuralları), 6 Ekim 2010; Havana Kuralları Kural 67.

42. Nelson Mandela Kuralları'nın 36 ve 37. Kuralları; İlkeler Bütünü'nün 30. İlkesi.

43. MSHUS Madde 9(1); Zorla Kaybetmeler 17. maddesi; Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin (ÇHS) 37(b) maddesi, 20 Kasım 1989.

44. Nelson Mandela Kuralları; A/HRC/RES/46/15, para. 6.

45. MSHUS Madde 9(1); Zorla Kaybetme Sözleşmesi Madde 17.

44. Bir kişiyi tutuklama ve gözaltına alma kararı, kişinin özel koşullarının değerlendirilmesine ve kişinin kaçma, kanıtları yok etme, tanıkları etkileme veya yeni suçlar işleme riski altında olduğuna inanmak için haklı ve geçerli nedenlere dayanmalıdır. İlgili makamlar, tespit edilen risklerin azaltılmasında hürriyetten yoksun bırakmaktan ziyade hapis dışı alternatiflerin kullanılıp kullanılmayacağını değerlendirmelidir. Bir şüphelinin veya sanığın serbest bırakılması, duruşmaya çıkma veya sorgu için hazır bulunma güvencesi gibi, kişinin taşıdığı düşünülen belirli riskleri önlemeye yönelik gerekli, ölçülü ve ayrımcı olmayan tedbirlere tabi olabilir. Kefalet gibi serbest bırakma koşulları uygulanabilir ancak bu koşullar, belirli riskleri azaltmak için gerek duyulan en az kısıtlayıcı nitelikte olmalı ve ayrımcı olmamalıdır.⁴⁶
45. Masumiyet karinesi, şüpheli veya sanıkların mahkeme önünde suçluluğu kanıtlanana kadar masum kabul edilmesini gerektirir. Bu, makul şüphenin ötesinde suçluluğu kanıtlama yükünün savcılık makamlarına ait olduğu ve mahkemede kesin delillerle ortaya konulması gerektiği anlamına gelmektedir.⁴⁷ Görüşme yapanlar, uygulamalar sırasında bu yasal ilkeye uygun hareket ederek, topladıkları bilgilerin doğru ve güvenilir olma ve yasal işlemlerde kullanılmak üzere yasal ve uygulanabilir kanıtlar teşkil etme olasılığını da artırır.
46. Masumiyet karinesinin doğasında sessiz kalma ve aleyhinde delil sunmaya zorlanmaya karşı korunma hakkı vardır. Bu hak, yetkililer tarafından sorgulanan kişilere, aleyhinde delil sunmaya zorlanmaktan kaçınmak için veya başka herhangi bir nedenle yorum yapmayı veya cevap vermeyi reddetme özgürlüğü tanır. Bir şüphelinin ya da sanığın sessiz kalması, mahkemenin nihai suçluluk ya da masumiyet kararını ve masumiyet karinesi hakkını etkilememelidir.⁴⁸
47. Yetkililer, görüşülen tüm kişilerin herhangi bir negatif ayrımcılığa maruz kalmadan insanlık haklarından yararlanmalarını ve ayrımcılık yapılmadan muamele görmelerini sağlamalıdır.⁴⁹ Ayrımcılık yasağının etkili bir şekilde uygulanması, görüşülen tüm kişilerin yasalarda önünde eşit olmasını, saygıyla muamele görmesini ve karşı karşıya olabilecekleri savunmasız durumların dikkate alınmasını ve özel olarak korunmasını sağlar.
48. Bu bölümde özetlenen temel yasal ilkeler aynı zamanda kötü muamele ve başka istismarcı uygulamaların önlenmesine yönelik bir dizi kilit yasal ve usule ilişkin güvencelere de temel teşkil etmektedir.

46. A/RES/45/110, Hapis Dışı Tedbirler için Birleşmiş Milletler Minimum Standart Kuralları (Tokyo Kuralları), 2 Nisan 1991; ayrıca bkz. BMMYK, *Sığınmacıların Gözaltına Alınmasına ve Gözaltı Alternatiflerine İlişkin Geçerli Kriterler ve Standartlar Hakkında Kılavuz İlkeler*, 4. İlke 2012; UNODC Hapsetmenin Alternatifleri: Temel İlkeler ve Umut Veren Uygulamalar El Kitabı ss 17-24, 2007.

47. MSHUS Madde 14(3); CCPR/C/GC/32, İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 32: *Madde 14, Mahkemeler önünde eşitlik ve adil yargılanma hakkı*, 23 Ağustos 2007, para. 30.

48. MSHUS Mad. 6(2) ve 14(3); Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü Madde 55(2)(b), 17 Temmuz 1998; Nelson Mandela Kurallarının 111. kuralı; İlkeler Bütünü'nün 15. ve 24. ilkeleri; ayrıca bkz. AIHM, *John Murray v United Kingdom*, No. 18731/91, Judgement, 1996, para. 45.

49. MSHUS Madde 2(1); İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No.18: *Ayrımcılıkla Mücadele*, Otuz yedinci Oturumda kabul edilmiştir, 10 Kasım 1989.

Bu güvenceler, kapsamlı sorgulama sürecinin ayrılmaz bir parçasını oluşturur; etkili bir şekilde uygulandıklarında, görüşülen kişinin⁵⁰ insan haklarını korumaya ve sorgulama sırasında elde edilen bilgilerin bütünlüğünü güvence altına almaya hizmet ederler.

Meslek Ahlâkı Temelleri

49. Görüşmeleri etkili bir şekilde gerçekleştirenler mümkün olan en yüksek etik standartları gözetmelidir. Kolluk kuvvetleri ve diğer bilgi toplama makamları için etik kurallar veya mesleki davranış kuralları gibi mesleki düzenlemeler, uygun davranışın amacını, değerlerini ve beklentilerini ortaya koyar.⁵¹ Bu mesleki standartlar, görüşmeler de dâhil olmak üzere bir yetkilinin görevini tüm yönleriyle ve uluslararası yasal yükümlülüklerle uygun olarak düzenlemelidir.
50. Etik görüşmeler gerçekleştirme taahhüdü her görüşme gerçekleştirene yol göstermelidir. Aksinin yapılması yönünde büyük bir baskı olsa bile (örneğin, kısıtlı zaman veya sonuca yönelik talepler nedeniyle) prensiplerini çıkar uğruna feda etmemelidirler. Görüşme yapanlar, yasaları uygularken kullandıkları yetkiyle, etik, adli ve kamusal denetime açık, sağlam ve savunulabilir bir sonuç elde etmeyi hedeflemelidir.
51. Kolluk kuvvetleri için mesleki etik kuralları, tüm görüşmelerin temelini oluşturan saygı, adalet ve dürüstlüğü önemi vurgulamaktadır:
 - a. Burada saygı, yasalara, kişinin haklarına ve onuruna ve bilgi toplama sürecinin bütünlüğüne saygıyı kapsar. Ayrıca, her görüşülen kişinin konuşup konuşmamayı seçme hakkı da dâhil olmak üzere, bireysel özgürlüğe saygıyı da içerir.
 - b. Adalet, görüşme yapanların görüşülen kişileri kayırmadan veya ayrımcılık yapmadan adil bir şekilde davranması anlamına gelir. Adillik, tahrik karşısında bile her zaman özdenetim ve profesyonellelikle hareket etmek ve tüm kişisel görüşleri bir kenara bırakmaktır.
 - c. Dürüstlük, görüşülen kişilerle samimi ve doğru ilişkiler kurmak anlamına gelir. Görüşme yapanlar yalan, yanlış beyan, abartılı ifade, kısmi doğrular veya başka yollarla görüşülen kişileri manipüle etmez veya kandırmaz.
52. Yetkililerden her zaman Devlet gücünü yasalara uygun, adil ve sorumlu bir şekilde kullanmaları beklenir. Resmi bir sıfatla işlenen her türlü hukuka aykırı fiil, yetkinin kötüye kullanılmasıdır. Yalan ve manipülasyon gibi etik dışı davranışlar da yetkinin kötüye kullanılması olarak değerlendirilebilir.
53. Görüşme yapanlar, görüşülen kişilerin haklarını ve saygınlığını ve sürecin bütünlüğünü koruyan mevcut en etkili yöntemleri benimsemek gibi etik bir yükümlülüğe sahiptir. Görüşme yapan kişiler, görüşülen kişilere zarar verdiği, doğru bilgi toplama amacını baltaladığı ve insan hakları ihlallerine yol açabileceği için zorlama içeren yöntemleri reddetmekle yükümlüdürler.

50. A/HRC/RES/31/31; ayrıca bkz. R. Carver & L. Handley, *Does Torture Prevention Work?* (Liverpool, Birleşik Krallık, Liverpool University Press, 2016).

51. Bkz., örn., A/RES/34/169; Uluslararası Polis Şefleri Birliği (IACP), Kolluk Kuvvetleri Etik Kuralları, Ekim 1957; Güney Afrika Bölgesel Polis Şefleri İşbirliği Örgütü (SARPCCO), Polis Memurları için SARPCCO Davranış Kurallarına İlişkin Harare Kararı, 31 Ağustos 2001; Rec (2001)10, Avrupa Konseyi, Avrupa Polis Etiği Kuralları, 19 Eylül 2001.

◀ Esas 2 ▶

Pratik Uygulama Üzerine

Etkili bir görüşme, ilgili yasal tedbirlerin uygulanmasında doğru ve güvenilir bilgi toplamaya yönelik kapsamlı bir süreçtir.

Kapsamlı Bir Süreç

54. Etkili bir görüşme tek bir olay değil, bir süreçtir. Soruşturma ve bilgi toplama makamları ile sorgulanacak kişiler arasındaki tüm etkileşimleri kapsar. Bu, bir yetkili tarafından kişiye bilgi toplanmak üzere başvurulduğu andan itibaren başlar, görüşmenin yürütülmesi boyunca devam eder ve görüşme yapan kişinin sürecin bir değerlendirmesini ve sonuçların bir analizini yapmasıyla sona erer. Görüşülen kişiye süreç boyunca - tüm görüşmelerden önce, görüşmeler sırasında ve sonrasında - gösterilen muamele sürecin bütünlüğü açısından çok önemlidir.
55. Görüşme, insanları, insan davranışlarını ve insan haklarını içeren karmaşık ve adaptif bir süreçtir. Süreç çevresel koşullardan etkilenir ve sonuçlar görüşme yapanın ve ilgili tüm yetkililerin eylemlerinden etkilenebilir. Sonuç olarak, görüşme yapan bir itiraf elde etme güdüsünden ziyade bilgi toplamaya odaklanır ve güvenilir ve doğru ifadelerin başarılı bir şekilde toplanması için doğrusal değil esnek bir tutum sergiler. Ayrıca, her görüşme farklıdır, bu nedenle görüşme yapanlar herhangi bir noktada nasıl ilerleyeceklerine karar verirken ellerinden gelen en profesyonel muhakemeyi ortaya koymalı, ancak her zaman bu ilkeler doğrultusunda hareket etmelidirler.
56. Görüşmeler birbirinden bağımsız değildir; daha geniş bir soruşturma veya bilgi toplama faaliyetinin birer parçasıdır. Herhangi bir görüşme, genel bir çalışmanın amaçları ve mevcut diğer kanıtlar ışığında yürütülecektir. Görüşmeler sırasında elde edilen bilgiler, genel soruşturmanın amaç ve stratejilerini değerlendirmek ve hatta yeni araştırma alanları açmak için kullanılabilir. Görüşmeler sırasında elde edilen bilgiler, genellikle kovuşturma başlatılıp başlatılmaması gibi sonraki kararların dayanağını oluşturduğundan ve yasal veya diğer işlemlerde önemli kanıtlar olarak sunulabileceğinden kritik öneme sahip olabilir.

57. Etkili bir görüşme süreci genel olarak aşağıdakileri içerir:
- Kapsamlı hazırlık ve planlama
 - Gerekli güvenlik önlemlerinin baştan sona uygulanmasını sağlamak
 - Açık fikirli olma, ön yargılardan kaçınma
 - Zorlama içermeyen bir ortam yaratılması
 - Samimiyet kurma ve sürdürme
 - Yasal ve bilimsel olarak kabul görmüş sorgulama tekniklerinin kullanılması
 - Aktif dinleme ve görüşülen kişinin özgürce ve eksiksiz konuşmasını sağlama
 - Toplanan bilgilerin ve görüşme sürecinin değerlendirilmesi ve analizi.

Doğru ve Güvenilir Bilgi

58. Tüm görüşmelerin amacı görüşülen kişiden doğru ve güvenilir bilgi almaktır; amaç asla görüşme yapanın ne olmuş olabileceğine dair inancını doğrulamak ya da görüşülen kişiyi bilgi vermeye zorlamak değildir. Doğru ve güvenilir bilgi, soruşturmaları ve bilgi toplama süreçlerini yürüten makamların sağlıklı karar almalarına dayanak oluşturur.
59. Bir görüşmede doğru bilgi aramak, görüşme yapanların mümkün olduğunca hata veya eksiklik içermeyen bir olay beyanı elde etmeyi amaçlaması anlamına gelir. Hafıza kırılabilir, kusurlu, eksik olabilir ve hızla zayıflayabilir. Bu nedenle, görüşme yapanlar, incelenen olay sırasında neler yaşandığına dair mümkün olduğunca gerçeklere dayalı ve eksiksiz, atlama veya çarpıtma içermeyen bir açıklama elde etmeye ve kaydetmeye çalışmalıdır.
60. Bir görüşmede güvenilir bilgi almaya çalışmak, herhangi bir baskı veya zorlama olmaksızın verilen ifadenin güvenilir olacağı ve ardından gelen yasal süreçlerde geçerli olabileceği anlamına gelir.

Yasal Güvenceler

61. Uluslararası hukuk normlarına dayanan yasal ve usule ilişkin güvenceler, görüşme sürecinin ana unsurlarından biridir. Bunların görüşme öncesinde, sırasında ve sonrasında etkili bir şekilde uygulanması, insan haklarına saygı gösterilmesini sağlayarak ve elde edilen bilgilerin güvenilirliğini ve kanıt değerini artırarak sürecin başarısına katkıda bulunur. Profesyonel ve etkili görüşmelerin yapılma olasılığını ve bilgi toplama ve yargı süreçleri boyunca adil muamelenin gözetilmesini artırır. Bu nedenle, görüşme yapılan kişilere saygı çerçevesinde muamele edilmesini ve ilgili yasal standartlara gereken hassasiyetin gösterilmesini sağlamak, görüşmeyi yapanlar da dâhil olmak üzere yetkililerin yararınadır çünkü bu, yasal açıdan sağlıklı sonuçlar doğurur.
62. Yetkililer, görüşme süreci boyunca aşağıdaki güvencelerin etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamalıdır:⁵²

52. A/HRC/RES/31/31; A/HRC/RES/46/15, para. 4 ve 5.

- a. Haklar konusunda bilgi alma hakkı
- b. Susma hakkı
- c. Gözaltı/tutuklama nedenleri ve tutuklama sırasındaki suçlamalar hakkında bilgi alma hakkı
- d. Tercümana erişim
- e. Kişinin gözaltına alındığını bir akrabasına veya üçüncü bir kişiye bildirme hakkı
- f. Adli yardım kapsamında avukata erişim hakkı
- g. Doktora erişim ve bağımsız tıbbi muayene hakkı
- h. Dış dünya ile iletişim kurma hakkı
- i. Gözaltında tutulan kişilerin kaydedilmesi
- j. Görüşmenin tamamının kaydedilmesi
- k. Görüşme tutanağını inceleme ve imzalama hakkı
- l. Derhal bir yargıç veya başka bir adli makam önüne çıkarılma hakkı
- m. Etkili ve bağımsız şikâyet ve denetim mekanizmalarına erişim.

Görüşme Öncesi - Zorlayıcı Olmayan Bir Ortamın Sağlanması

63. Görüşülen kişi ile yetkililer arasındaki ilk temas anından itibaren insan haklarına saygı gösterilmesi ve bu hakların yerine getirilmesi, zorlama içermeyen bir ortamın yaratılması için esastır. Bu, kolluk kuvvetleri, istihbarat, güvenlik veya askeriye yetkililerinin görüşme sırasında doğru ve güvenilir bilgi toplamak, Devletin uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmek ve görüşülen kişinin haklarını korumak için elverişli koşullar yaratmasına olanak tanır.
64. İlk temas aşamasında görülen hukuka aykırı ve profesyonel olmayan davranışlar ve güvenilirliğin olmaması, tüm yargı sürecini geri dönülmez bir şekilde etkileyebilir.
65. Basmakalıp yargılar ve ön yargılar görüşmeyi zedeleyerek, görüşmelerden doğru bilgi elde etmek için gerekli olan açık fikirli ve uyum temelli yaklaşımı zayıflatabilir. Görüşme yapanlar, görüşülen kişinin kimliği, vasıfları veya geçmişiyle ilgili bilinçli veya bilinçsiz ön yargıların sorguyu ve alınan bilgilerin yorumlamasını etkilemesini önlemek için yüksek bir öz farkındalık sergilemelidir.
66. Resmi görüşmeleri veya uygulanabilir tedbirleri sekteye uğratma riski taşıyan 'gayri resmi görüşmeler'⁵³ yapılmamalıdır. Gözaltı veya tutuklama kararı verildikten sonra, yetkililer resmi görüşmeler dışında kişilere yalnızca gözaltı veya tutuklamanın gerçekleştirilmesi ve prosedürlerin uygulanması için gerekli olan kişisel bilgiler veya biyografik verileri edinmek amacıyla sınırlı sayıda soru sormalıdır.
67. Hukuka aykırı ve insanlık dışı muamele riski özellikle yakalama veya gözaltı/tutuklama sırasında ve resmi bir alıkonulma yerine varmadan önceki süreçte yüksektir. Bu süre boyunca aşırı güç kullanımı, sınırlamaların kötüye kullanılması, ani ve zorlama içeren sorgulama ve nakil araçlarında uzun süre alıkonulma gibi riskler söz konusudur ve bunların hepsi işkence anlamına gelebilir.⁵⁴

53. Bu, bir resmi görevli ile şüpheli, tanık, mağdur veya diğer ilgili şahıslar arasında resmi bir görüşme dışında gerçekleşen her türlü iletişimi ifade eder.

54. Bkz. İşkence Özel Raportörü'nün A/72/178 Sayılı Raporu, 20 Temmuz 2017.

68. Bir kişinin gözaltına alınması veya tutuklanması kararı verildiğinde, yetkililer bu kişinin vakit kaybetmeden resmî bir alıkonulma merkezine götürülmesini sağlamalıdır. Gözaltında tutulan bir kişi sorgulanmak üzere alıkonulma merkezine (veya adliye gibi başka bir yere) nakledilirken veya bu merkezden alınırken, insancıl, güvenli ve emniyetli bir şekilde nakledilmelidir. Alıkonulan kişilerin güvenli bir şekilde nakledilmesine yönelik prosedürler, kişilerin her biri için bir tutanak açılması ve hürriyetten alıkonulma zamanı, alıkoymadan sorumlu kişiler, vardıklarında içinde buldukları durum ve alıkonulma yerine varış zamanı gibi ayrıntıların kaydedildiği resmi bir kayıt sisteminde kayıtların tam ve usulüne uygun olarak tutulmasıyla desteklenmelidir.⁵⁵
69. Bu sürecin başlangıcında kötü muamele veya standart dışı koşullar soruşturmayı ve daha sonraki görüşmeleri olumsuz etkileyebilir: görüşülen kişiler konuşmaya isteksiz olabilir ve haklarını tam olarak anlama ve kullanma becerilerinin yanı sıra doğru ve güvenilir bilgi verme becerilerini de olumsuz etkileyen bilişsel ve fiziksel rahatsızlıklar yaşayabilir. Yetkililerin yasal görevleri olmasının ötesinde, bu süre zarfında görüşülen kişinin insan haklarının ve onurunun gözetilmesi, sonraki tüm işlemlerin güvenilirliğine katkıda bulunur.
70. Bir kişi görüşme öncesinde veya görüşmeler arasında gözaltına alındığında veya tutuklandığında, yetkililer bu kişinin insani haklarına uygun koşullarda tutulmasını ve her zaman insan onuruna yakışır şekilde muamele görmesini sağlamalıdır. Bu; yiyecek, su, ısınma ve yeterli dinlenme ile ilgili temel ihtiyaçlarının karşılanmasını da içerir.⁵⁶
71. Görüşmeler aşırı uzun olmamalı ve korkutucu olmayan, insan haklarına uygun bir ortamda⁵⁷, mahremiyete ve güvenliğe dikkat edilerek gerçekleştirilmelidir. Görüşülen kişi için en uygun fiziksel koşullar, odaklanmayı artırabilir, karşılıklı iletişimi geliştirebilir ve sağlıklı hatırlama sürecini kolaylaştırabilir.

Görüşülen kişinin bilgilendirilmesi

72. İlk temastan itibaren görüşülen kişiye ilgiyle yaklaşmak, güven ve samimiyet yaratmak için ilk fırsattır. Görüşülen kişiye neden sorgulanmak üzere getirildiği, hangi formalitelerin geçerli olduğu ve görüşmenin nasıl ilerleyeceği konularında baştan ve anlaşılır bir şekilde açıklama yapıldığında bu daha olasıdır. Prosedürleri ve olası faaliyetleri açıklamak; samimiyet göstermek, açık olmak, saygılı ve özenli olmak ve güven vermek için ilk fırsattır.⁵⁸
73. Bir kişiyi hürriyetinden alıkoymak, yetkili makamlar bu kişiye şu hususları açıkça izah etmelidir: gerçekleştirilen eylem (tutuklama gibi); bu eylemi haklı kılan hukuki ve fiili gerekçeler,⁵⁹ ve anlaşılır bir şekilde kişinin hakları.⁶⁰ Alıkoyma makamı, süreç boyunca kişinin haklarına nasıl erişeceği ve haklarını makul bir şekilde nasıl kullanacağı da dâhil olmak üzere, hem nedenleri hem de haklarını anlamasını sağlamak için gerekli tüm tedbirleri almalıdır.

55. Zorla Kaybetmeler Sözleşmesi 17. Maddesi.

56. UNCAT Madde 16; A/HRC/RES/46/15, para. 6; ayrıca bkz. CPT/Inf (2019)9, 28th CPT Genel Raporu, Nisan 2019, para. 80; Afrika İnsan ve Halk Hakları Komisyonu, Afrika'da Tutuklama, Polis Gözaltısı ve Yargılama Öncesi Gözaltı Koşullarına İlişkin Kılavuz İlkeler (Luanda Guidelines), 28 Temmuz 2016, Kural 4(e); Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu, Amerika'da Özgürlüğünden Yoksun Kalan Kişilerin Korunmasına İlişkin İlkeler ve En İyi Uygulamalar, Komisyon tarafından 3-14 Mart 2008 tarihleri arasında düzenlenen 131. olağan oturum döneminde onaylandı, İlke XI.

57. A/HRC/RES/31/31, para. 12.

58. C.J. Place & J.R. Meloy, "Overcoming resistance in clinical and forensic interviews", *International Journal of Forensic Mental Health*, Cilt 17, Sayı 4 (2018).

59. MSHUS Madde 9(2); A/HRC/RES/31/31, para. 6; A/HRC/46/15, para. 4.

60. A/HRC/RES/31/31, para. 6; A/HRC/RES/46/15, para. 4; İlkeler Bütünü'nün 13. ilkesi

74. Gözaltı/Tutuklama nedenleri hakkında alıkoyma makamı tarafından bilgilendirilme hakkı, gözaltı/tutuklamanın şekline, resmi veya gayri resmi olmasına ve hürriyetten yoksun bırakma nedenlerine bakılmaksızın geçerlidir. Gözaltı/Tutuklama nedenleri ve suçlamalar hakkında bilgi verilmesi keyfi gözaltı/tutuklamaya karşı bir güvencedir ve bir kişinin gözaltı/tutuklama nedenlerinin asılsız, geçersiz veya başka bir şekilde hukuka aykırı olduğuna inanması halinde alıkonulmasının yasallığına itiraz etmesine ve serbest bırakılmasını talep etmesine olanak tanır. Bu aynı zamanda bir kişinin alıkonulma koşullarına ve muamelelere itiraz etmesine ve bunları değiştirmeye çalışmasına olanak tanır.
75. Görüşülen kişinin hakları ve bu hakların nasıl kullanılacağına ilişkin bilgiler, gözaltı/tutuklama sırasında sözlü olarak, açık, sade ve kesin bir dille aktarılmalı; ayrıca alıkonulma yerine vardıklarında yetkili makam tarafından anladıkları bir dil ve formatta yazılı olarak da verilmelidir. Haklarını belirten yazılı form alıkonulan kişi tarafından imzalanmalı ve bir kopyasını saklamasına izin verilmelidir.
76. Görme, işitme ve benzeri duyuşal engelleri olan kişiler de dâhil olmak üzere, yetkililer tarafından kullanılan dili konuşamayan veya anlamayan kişiler için profesyonel ve bağımsız tercümanlar sağlanmalıdır. Tercümenin derhal ve görüşme süreci boyunca, özellikle de alıkonulan kişilere hakları açıklandığında ve bu kişiler avukata, doktora veya sağlık uzmanına erişim haklarını kullanmak istediklerinde sağlanması gerekir.⁶¹

Aile veya Üçüncü Tarafın Bilgilendirilmesi

77. Aile üyelerini, arkadaşlarını ya da kendi seçtikleri başka bir kişiyi alıkonulma durumu, yeri ve koşulları hakkında derhal bilgilendirebilme hakkı alıkonulan kişiler için önemli bir teminattır.⁶² Yetkili makam üçüncü tarafla iletişimi sağlamaktan ve kime bildirimde bulunulduğunu ve bildirim ne zaman yapıldığını kayıt altına almaktan sorumludur. Yasal bir zorunluluk olmasının yanı sıra, dış dünya ile bu teması kolaylaştırmak, alıkonulan ile güven ve yakınlık kurmak için de bir fırsattır.
78. Yetkili makamlar, üçüncü bir kişinin bilgilendirilmesini ancak istisnai olarak ve gecikmenin kanun tarafından öngörülmesi ve soruşturmaya yönelik bir riski önlemek için gerekli olması halinde (örneğin delillerin yok edilmesini veya suç ortaklarının kaçmasını önlemek için) geciktirebilir. Gecikmenin nedenleri ayrıntılı bir şekilde kaydedilmeli, avukat ve alıkonulan kişi tarafından erişilebilir olmalı, bir savcı veya hâkim ya da diğer uygun bir üst düzey yetkili tarafından onaylanmalı ve herhangi bir gecikmenin halen gerekli ve ölçülü olup olmadığı adli olarak denetlenmelidir.⁶³

61. A/HRC/RES/31/31, para. 12(d); A/HRC/RES/46/15, para. 4; Nelson Mandela Kurallarının 55(2) sayılı kuralı; İlkeler Bütünü'nün 14. ilkesi; ayrıca bkz. A/RES/67/187, Ceza Adaleti Sistemlerinde Adli Yardıma Erişime İlişkin Birleşmiş Milletler İlkeleri ve Kılavuzları (Adli Yardıma İlişkin İlkeler ve Kılavuzlar), 20 Aralık 2012, para 42(d).

62. Zorla Kaybetmeler Sözleşmesi 17(2)(d) Maddesi; A/HRC/RES/46/15, para. 5; İlkeler Bütünü'nün 16. ve 19. ilkeleri.

63. İlkeler Bütünü, İlke 16.4; Adli Yardıma İlişkin İlkeler ve Kılavuzlar, para. 43(e).

79. Yakalanan veya gözaltına alınan/tutuklanan yabancı uyruklu kişiler, vatandaşı oldukları ülkenin konsolosluk veya diplomatik temsilcileriyle iletişim kurma hakları konusunda derhal bilgilendirilmeli ve sığınmacılar da ilgili uluslararası kurumlarla temas kurma hakları konusunda bilgilendirilmelidir.⁶⁴ Bu irtibat gözaltı veya tutuklama işlemi yapan makam tarafından sağlanmalıdır.

Avukat Tutma

80. Gözaltında veya tutuklu tutulan ve sorgulanan herkes, statülerine veya resmi sıfatlarına bakılmaksızın yetkililer tarafından sorgulanmadan önce hukuki destek de dâhil olmak üzere avukat tutma hakkına sahiptir. Bu hak, hürriyetin kısıtlanmasının başlangıç anından itibaren geçerlidir.⁶⁵
81. Avukata erişim, hakların korunması, işkence ve diğer kötü muamelenin önlenmesi ile ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır ve kişilerin kendi aleyhlerine ifade vermeye zorlanmalarına karşı koruma sağlar.
82. Görüşülen kişi kendi seçtiği bir avukatı tutma ya da adaletin tecellisi adına kendisine ücretsiz bir avukat sağlanması hakkına sahiptir.⁶⁶ Görüşmeden önce avukatlarıyla gizli bir ortamda yeterli zaman ayırarak görüşme hakkına sahiptirler. Alıkoyma görevlileri, görüşmeyi yapan kişiyle (bu kişi farklı bir kişiye) iş birliği içinde bir avukatın vaktinde hazır bulunmasını kolaylaştırmalıdır.⁶⁷
83. Görüşülen kişi bir avukatın hazır bulunmasını talep ettiğinde, görüşme – veya sözde "gayri resmi konuşmalar" - görüşülen kişi avukatıyla konuşmadan önce yapılamaz ve avukat hazır bulunmadan gerçekleştirilmemelidir.
84. Görüşülen kişiler avukat tutma haklarından feragat edebilirler. Görüşülen kişi avukat hakkından feragat etmeye karar verdiğinde, bu feragat özgür ve gönüllü olmalı, uygun şekilde belgelenmeli ve alıkonulan kişi tarafından imzalanmalıdır. Avukat hakkından feragat eden herkes, bu feragatin her an geri alınabileceği konusunda açıkça bilgilendirilmelidir.⁶⁸
85. Şüpheli sıfatıyla ifadesi alınan gözaltındaki/tutuklu çocuklar için avukat bulundurulması zorunludur.⁶⁹

Muayene ve Sağlık Hizmetlerine Erişim

86. Yetkililer, gözetimleri altındaki tüm kişilerin vücut bütünlüğünü ve sağlığını korumakla yükümlüdür. Gözaltında/tutuklu tutulan kişilerin, özgürlüklerinden mahrum bırakıldıkları andan itibaren, gecikmeksizin doktora erişim ve bağımsız bir sağlık uzmanı tarafından tıbbi muayene edilme hakları kesin olarak güvence altına alınmalıdır.

64. Zorla Kaybetmeler Sözleşmesi Madde 17(2)(d); A/HRC/RES/46/15, para. 4; İlkeler Bütünü 'nün 16.2 sayılı ilkesi.

65. MSHUS Madde 14(3)(d); İlkeler Bütünü 'nün 17. ilkesi.

66. MSHUS Madde 14(3); Adli Yardıma İlişkin İlkeler ve Kılavuzlar.

67. Adli Yardıma İlişkin İlkeler ve Kılavuzlar, para 43(d); İlkeler Bütünü 'nün 18.3 sayılı ilkesi; CCPR/C/GC/32, para. 34.

68. Adli Yardıma İlişkin İlkeler ve Kılavuzlar, para 43(b).

69. ÇHS Madde 37(d) ve 40(2)(b)(ii); ayrıca bkz. Çocuk Hakları Komitesi, ÇHS/C/GC/10, Genel Yorum No. 10 (2007), Çocuk adaletinde çocuk hakları, 25 Nisan 2007, para. 49-50.

Yetkili makam, alıkonulan kişilerin gözaltı/tutukluluk süresince tıbbi bakıma erişimini sağlamakla da sorumludur.⁷⁰

87. Yakalanan veya gözaltına alınan/tutuklanan bir kişinin alıkonulma merkezine girdiği andaki fiziksel ve ruhsal durumu, yakalama ve gözaltına alma/tutuklama sırasında aşırı güç kullanıldığına dair işaretler veya şikâyetler de dâhil olmak üzere, doktor veya başka bir tıp uzmanı tarafından kaydedilmelidir. Tutulan kişinin talep etmesi halinde ya da işkence veya diğer kötü muameleye maruz kaldığına dair bir şüphe veya emare bulunması halinde, İstanbul Protokolü uyarınca bağımsız bir tıbbi muayene gecikmeksizin yapılmalıdır.⁷¹ Muayeneyi gerçekleştiren tıp uzmanı, gözaltı/tutuklama işlemini gerçekleştiren makamlar veya kolluk kuvvetleri bünyesinde veya bu makamlara bağlı olarak çalışıyor olmamalıdır. Tıbbi muayene tamamlanana kadar hiçbir görüşme yapılmamalıdır.
88. Tıbbi muayeneler, uygun ve yeterli eğitim almış, tarafsız ve bağımsız sağlık uzmanları tarafından ücretsiz olarak sağlanmalıdır. Yetkililer, muayenede görev alan sağlık personelinin muayene edilen kişinin tercih ettiği cinsiyetten olmasını sağlamalıdır. Sağlık personeli, gözaltındaki/tutuklu kişilerin muayeneler, testler veya tedavi süreci öncesinde ve sırasında özgür ve bilinçli bir şekilde onay vermelerini sağlamalıdır. Engelli kişilere, özgür ve bilinçli rıza göstermelerine olanak tanıyacak şekilde veya biçimde bilgi verilmesini sağlamak için özel önlemler alınmalıdır.⁷²
89. Tüm tıbbi muayeneler kolluk kuvvetlerinin işitme ve görüş alanı dışında yapılmalıdır. İstisnai durumlarda, sağlık çalışanının talep etmesi halinde, çağrı üzerine veya görüş mesafesinde ancak her zaman işitme mesafesi dışında bir görevlinin bulunması gibi özel güvenlik düzenlemeleri düşünülebilir. Bu tür düzenlemeler hem muayene hem de alıkonulma kayıtlarında belirtilmelidir. Tıbbi muayene sırasında herhangi bir kısıtlama aracının kullanılmasından kaçınılmalı ve her zaman tıp uzmanının yaptığı bireysel güvenlik değerlendirmesi esas alınmalıdır.⁷³
90. Ruhsal ve fiziksel tüm sağlık bulguları belgelenmeli, alıkonulan kişiye ve avukatına sunulmalı ve daha sonraki yasal işlemler için gerektiğinde erişilebilir olmalıdır. Alıkonulan kişi veya şüpheli, tıbbi muayenelerinin ve tedavilerinin kayıtlarına erişme hakkına sahiptir. Tıbbi verilerin gizliliğine kesinlikle riayet edilmeli ve sağlık personeli olmayan kişilerin, bilmeleri gereken durumlar haricinde tıbbi kayıtlara veya yaralanma raporlarına erişimi olmamalıdır.⁷⁴
91. Görüşme yapılacak kişiler fiziksel ve psikolojik olarak buna elverişli olmalıdır. Sağlığın yerinde olması, hem güven ve samimiyetin gelişmesini hem de bilgilerin anımsanmasını önemli ölçüde kolaylaştırır.⁷⁵ Travma geçirmiş, sıkıntılı, bitkin, sarhoş veya başka bir şekilde zayıf düşmüş görünen biriyle görüşme yapmak; bu kişiyi yeniden travmatize edebilir, telkine açıklığını artırabilir, kişi yetersiz bilgi verebilir ve sonraki yasal süreçlerde kanıtlara itiraz edilmesi veya kanıtların reddedilmesi riskini doğurabilir. Görüşme yapılan kişi uygunsuz bir durumda görünüyorsa veya bir tıp uzmanı tutulan kişinin görüşme için uygun olmadığını bildirmişse görüşme yapanlar görüşmeyi geçici olarak ertelemelidir.

70. A/RES/34/169, art. 6; İlkeler Bütünü'nün 24. ilkesi; Ayrıca bkz. A/RES/37/194, Mahpusların İşkenceye Karşı Korunmasına İlişkin Tıp Etiği İlkeleri (1983) (Tıp Etiği İlkeleri), 18 Aralık 1982 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir.

71. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (İHYK), İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi El Kılavuzu (İstanbul Protokolü), 2004, HR/P/PT/8/Rev.1.

72. Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (CRPD) Madde 25(d); Dünya Tabipler Birliği Lizbon Hasta Hakları Bildirgesi (Lizbon Bildirgesi), Eylül/Ekim 1981 itibarıyla kabul edilmiştir, Eylül 1995'te değiştirilmiştir, Ekim 2005'te editoryal olarak revize edilmiştir, Nisan 2015'te yeniden onaylanmıştır; İstanbul Protokolü, para. 63-64.

73. İstanbul Protokolü, para. 6, 82.

74. İlkeler Bütünü 26. İlke; Lizbon Bildirgesi, para. 7; İstanbul Protokolü, para. 65.

Görüşme Yapanın Yapması Gereken Hazırlıklar

92. Bir kişi yetkililer tarafından görüşülmek üzere belirlendiğinde, görüşmeyi yapacak olan görevli kapsamlı hazırlıklara başlamalıdır. Bu ilk çalışma her zaman kapsayıcı bir görüşme stratejisi dâhilinde gerçekleştirilmelidir, böylece görüşme genel soruşturma veya bilgi toplama süreci bağlamında değerlendirilir.
93. Tam anlamıyla hazırlıklı olmak, görüşme yapanın görüştüğü kişilerle etkili bir şekilde iletişim kurma becerisini ve dolayısıyla güvenilir bilgi elde etme olasılığını artırır. Yapılan planlama çalışmaları, davaların usule ilişkin veya başka önlenebilir sebeplerden dolayı reddedilmesi riskini azaltmaktadır.
94. Bir görüşmeye başlamadan önce, hâlihazırda toplanmış olan bilgilerin soruşturma ve kanıt değerini azami düzeye çıkarmak çok önemlidir. Mümkün olduğu ölçüde, görüşmeyi yapan kişiler, daha önce alınmış tanık ve mağdur ifadeleri, şüphelinin daha önceki ifadeleri, adli tıp raporları, fiziksel kanıtlar ve elektronik görüntüler ve bilgiler gibi olabildiğince çok kanıt veya bilgi elde etmeli ve bunları incelemelidir. Görüşme yapanlar, mevcut bilgilerin konuyla ilgisini ve güvenilirliğini değerlendirmeli ve görüşme öncesinde ve sırasında doldurulması gereken bilgi boşluklarını belirlemelidir.
95. Görüşmeye hazırlanırken - ve süreç boyunca - görüşme yapanlar 'doğrulama ön yargısından' kaçınmak için dikkatli olmalıdır. Görüşme yapanlar, masumiyeti gösterenler de dâhil olmak üzere, ilk varsayımlarının veya görüşlerinin ötesine geçen kanıtları veya açıklamaları aktif olarak araştırmalıdır. Görüşme yapanlar, süreç boyunca bilgi toplama konusunda açık bir zihniyete sahip oldukları zaman mümkün olduğunca objektif yaklaşır. Ayrıca, hem incelenen konularla ilgili şüpheleri ortadan kaldırmak hem de sağlam bilgiye dayanan kararlar için gereken koşulları oluşturmak amacıyla, görüşme sırasında araştırılacak alternatif makul açıklamaları da göz önünde bulundurmalarıdır.
96. Her görüşme, hedefler, sorulacak belirli sorular, kayıt şekli, zamanlama, görüşmenin yeri ve odada bulunacak diğer kişiler gibi ayrıntıları özetleyen bir görüşme planı gerektirir. Etkili bir görüşmenin süresi sınırlı olmalı ve doğrudan hedefe odaklanmalıdır.⁷⁶ Her görüşme farklı olduğundan ve akışı değişebileceğinden bu planlar esneklik unsuru içermelidir.

75. S. O'Mara (2020) "Interrogating the Brain: Torture and the Neuroscience of Humane Interrogation" in *Interrogation and Torture*, Barela ve ark., ed. (dipnot 24).

76. J.J. Cabell, S.A. Moody & Y. Yang, "Evaluating effects on guilty and innocent suspects: an effect taxonomy of interrogation techniques" *Psychology, Public Policy, and Law*, Cilt 26, Sayı 2 (2020). D. Davis, & R.A. Leo, "Interrogation-related regulatory decline: ego depletion, failures of self-regulation, and the decision to confess", *Psychology, Public Policy, and Law*, Cilt 18, Sayı 4 (2012).

97. Bir görüşme sırasında kanıt ve bilgilerin nasıl ve ne zaman ortaya konulacağını bilmek, görüşme yapanlar için kilit bir beceridir; görüşme yapan kişi bu hususta da hazırlık yapmalıdır. Potansiyel kanıtların paylaşılma zamanlaması, görüşülen kişinin söylediklerinin güvenilirliğini tespit etmek için etkili bir yol olabilir. Kanıtlar çok erken sunulursa daha sonra verilen bilgiler, gerçek anıları yansıtmaktan ziyade, görüşülen kişinin görüşme sırasında öğrendiklerini veya söylemesi gerektiğini düşündüklerini yansıtabilir.⁷⁷ Bu nedenle, bilgilerin uygun bir zamanlama ile açıklanması için yapılan planlama, görüşülen kişinin hafızasının etkilenmesi riskini azaltabilir. Kanıtların stratejik olarak açıklanması, şüphelilerin tutuklama veya gözaltının yasallığına etkili bir şekilde itiraz edebilmeleri için suçlamalar hakkında yeterli bilgi edinme hakkına ilişkin ulusal yasalarla tutarlı olmalıdır.
98. Görüşme yapanlar hazırlıklarında, söylenenleri nasıl kayıt altına alacaklarını düşünmelidir. Görüşmeden önce, görüşmeci görüşülen kişiye ve avukatına her zaman görüşmenin nasıl kaydedileceğini bildirmeli ve onların özgür ve bilinçli rızasını almalıdır.
99. Görsel-işitsel kayıt, görüşme yapanın görüşmeye odaklanmasını sağlar ve adli bir sürecin başlaması halinde zaman kazandırır. Görüşmenin tamamının görsel ve işitsel olarak kaydedilmesi de kötü muameleye karşı önemli bir güvencedir.⁷⁸ Doğru yapıldığında, görüşmenin eksiksiz ve gerçek bir kaydını sunar.⁷⁹ Bu teknolojinin kullanılması, kötü muamele iddialarının soruşturulmasını kolaylaştırır; bu da kötü muamele iddialarının olduğu durumlarda görüşmeyi yapan ve görüşülen kişinin ortak menfaatinedir.
100. Kayıt ekipmanı mevcutsa ancak kullanılmıyorsa özel nedenler ve gerekçeler kaydedilmelidir. Departman veya kurumun kayıtla ilgili politikalarında bir sapma olursa bu da belgelenmelidir. Görüşmelerin elektronik tüm kayıtları makul bir süre saklanmalı ve uygun kişilerin incelemesi için hazır bulundurulmalıdır.⁸⁰
101. Görüşmeyi gerçekleştiren kişiler alıkonulma kayıtları dâhil, görüşme öncesi eylemlerini ve görüşme yapılan kişiye karşı davranışlarını kanıtlamalıdır, bu sayede görüşme öncesi olan bir şeyin görüşmeye yansıyor yansımadığını değerlendirebilirler.
102. Görüşmeyi yapacak kişi, yasal danışmanlarla çalışmak da dâhil, görüşme öncesine dair tüm tedbirlerin yerine getirildiğinden emin olmalıdır. Bu, görüşmeyi yapacak kişinin insan haklarına ve görüşmenin yapılacağı kişinin onuruna saygı duyduğunu göstererek görüşme yapacak kişi ve görüşülecek kişi arasında bir samimiyet kurulmasına yardımcı olur ve güvenilir bilgiler alınmasına fayda sağlar.

77. Granhag & Hartwig "The strategic use of evidence technique", (dipnot 31).

78. Luanda Guidelines Kural 9(c); ECtHR, *Doyle v. Ireland*, Application no. 51979/17, Judgement, 23 Mayıs 2019, para. 99; CPT, 12. Genel Rapor, CPT/Inf (2002)15, para. 36; ayrıca bkz. Fair Trials International and Hungarian Helsinki Committee, Toplantı raporu – Experience-sharing Event on Audio-visual Recording of Interrogations in Criminal Proceedings, 9 Kasım 2018.

79. Görsel-işitsel kayıtlar görüşme yapan ve görüşülen kişiyi aynı kare içerisine almalıdır. Sadece görüşülen kişiye odaklanmak, daha sonra videoyu izleyebilecek kişilerin (örneğin, hakimler veya jüriler) algılarını çarpıtmaktadır, bkz. G.D. Lassiter, L.J. Ware, M.J. Lindberg, & J.J. Ratcliff, "Videotaping custodial interrogations: toward a scientifically based policy", in *Police Interrogations and False Confessions*, Lassiter & Meissner, ed. (dipnot 8).

80. İlkeler Bütünü'nün 23. İlkesi.

103. Görüşmeyi yapacak kişiler, görüşülecek kişinin ihtiyaçlarına dair resmi görevliler tarafından elde edilen bilgileri göz önünde bulundurmak, ileri derecede hassas bir durumu (görüşülen kişinin duygusal durumu dâhil) değerlendirmek ve bunlarla uygun yollarla başa çıkabilmekle yükümlüdürler. Örneğin; çocuklar veya zihinsel ya da fiziksel sorunu olan kişiler için bir yasal danışman veya yardımcı bir üçüncü taraf ayarlama ihtiyacı duyabilirler.
104. Görüşme yapacak kişiler, görüşme boyunca sakin ve özdenetimini koruyarak kalabilmek için görüşme yaptığı kişi ve mevzubahis konu hakkındaki hislerini sürekli olarak kontrol altında tutmalıdır. Böyle bir durum mümkün görünmüyorsa farklı bir kişinin görüşmeyi devralması gerekir.

Görüşme Sırasında - Samimiyet Kurma ve Sürdürme

105. Etkili bir görüşme yapan; uyum yeteneğine sahip, dikkatli dinleyip anlayarak iletişim kuran ve baskıcı olmayan; insancıl, etik, yasal ve uygun bir sorgulamanın kendisi, görüşülen kişi ve istihbarat toplayan kişilere fayda sağlayacağı inancına sahip kişidir. Amacının verilecek kararda mümkün olan en iyi bilgileri elde etmek olduğunun farkındadır. Suçun ve masumiyetin kararını yalnızca mahkemeler verir.
106. Samimiyet kurma etkili bir bilgi toplama sürecinin desteklenmesinde çok önemlidir. Samimiyet, görüşme sırasında saygı ve güven; yargılayıcı olmayan bir zihniyet; saldırgan olmayan bir beden dili ve dikkat ve sabır ile tanımlanan bir bağın kurulmasını ve sürdürülmesini gerektirir. Bu, görüşme sürecindeki doğal güç dengesizliğinin etkilerini azaltır.
107. Görüşmeyi yapan kişi, görüşülen kişiyle sağlıklı bir etkileşim kurmak için zaman ayırmalı, görüşülen kişiye hakları ve görüşme prosedürü hakkındaki bilgileri açıkça aktarmalıdır; buna gerekirse bir tercümanın ve iletişime yardımcı olacak diğer üçüncü tarafların sağlanması da dâhildir. Görüşülen kişi hakları konusunda tereddütte kalırsa görüşmeyi yapan kişi bunları tekrar açıklamalı ve anlaşıldığını teyit etmelidir. Ceza davalarındaki şüpheliler söz konusu olduğunda, görüşmeyi yapan kişiler bireye sessiz kalma hakkına sahip olduğunu ve anlattıklarının aleyhine delil olarak kullanılabileceğini hatırlatmalıdır.
108. Görüşme sırasında hazır bulunan bir avukat; hukuki bir dayanak, sürecin adilliğine ilişkin bir görgü tanığı ve yanlış anlamalara, yanlış beyanlara ve görüşmeyi hukuka aykırı bir şekilde yürütme girişimlerine karşı bir güvence işlevi görür. Bu işlevler, görüşme sırasında toplanan bilgilerin kanıt değerini artırmaya hizmet eder.
109. Etkili bir görüşme yapan, avukatla saygılı ve profesyonel bir çalışma ilişkisi kurmalıdır. Hazır bulunan avukat soru sorma, açıklama talep etme, sunulan kanıtlara itiraz etme, adil olmayan sorulara veya görüşmeyi yapan kişinin kötü niyetli davranışlarına karşı çıkma ve genel olarak müvekkillerinin haklarını gözetme hakkına sahiptir.
110. Görüşülen kişi daha önce bu hakkından feragat etmiş olsa dahi bir avukatın hazır bulunmasını talep ederse avukat hazır bulunana kadar görüşme askıya alınacaktır.

111. Görüşmeyi yapan kişi, görüşme boyunca görüşülen kişinin zihinsel ve fiziksel durumuna dikkat etmelidir. Yeterli ve kesintisiz dinlenme süreleri ile yeterli yiyecek ve içecek sağlanmalıdır.
112. Bir görüşmenin başında beklentileri açıkça ortaya koymak daha etkili bir süreç sağlayacaktır. Örneğin; görüşmeyi yapan kişi, görüşülen kişiyi anlamadığı veya yanlış anlaşıldığını düşündüğü bir şey varsa söylemesi konusunda desteklemelidir. Görüşülen kişiler, konuyla ilgili mümkün olduğunca çok ayrıntı vermeye, cevap vermeden önce ihtiyaç duydukları kadar zaman ayırmaya, soru sormaya ve bir şeye ihtiyaçları olup olmadığını söylemeye teşvik edilmelidir.

Bilgi Toplama Teknikleri

113. Aktif bir şekilde dinlemek, görüşme yapanın görüşülen kişi tarafından sağlanan bilgileri işlemesine yardımcı olur. Görüşme yapan kişi aktif bir şekilde dinleyerek, görüşülen kişinin söylediklerini takip ettiğini ve anlamak için çaba sarf ettiğini gösterir. Görüşmeyi yapan kişi, sesler, jestler veya sorular da dâhil olmak üzere, kişinin söylediklerine katıldığı veya katılmadığı şeklinde yorumlanabilecek sözlü veya görsel ipuçları kullanarak görüşülen kişiyi istemeden yönlendirmemeye özen gösterir.
114. Görüşülen kişi, incelenmekte olan konuyla ilgisini veya bu konudaki bilgisini ya da hatırladıklarını kendi sözleriyle açıklamaya davet edilmeli ve tam olarak yanıt vermesine izin verilmelidir. Bu daha sonra boşlukları doldurmak veya tutarsızlıkları açıklamak üzere ayrıntılı olarak incelenebilir.
115. Görüşme yapan görüşülen kişinin sözünü sık sık kesmemeli veya düşünce akışını bozmamalı ve önemli ayrıntıları fark etmek ve takip edilmesi gereken belirli konuları belirlemek için görüşülen kişi tarafından sağlanan bilgilere her zaman dikkat etmelidir. Söz kesmemek, uygun olan yerlerde sessizlikten faydalanmakla tamamlanabilir. Görüşme yapan kişi sessiz kalarak, durup düşünmek için zaman ayırmanın kabul edilebilir olduğunu ve daha fazla ayrıntı elde etmek için beklemeye istekli olduğunu gösterir.
116. Bir görüşmede kullanılan soru sorma türü, ulaşılmak istenen hedeflere ve nihai sonuçlara katkıda bulunur. Amaç, mümkün olduğunca gönüllü ve çevreden etkilenmemiş bilgi elde etmektir. Her sorunun bir amacı olmalı ve yargılayıcı olmayan bir şekilde sorulmalıdır. Kullanılan dil açık olmalı ve teknik terimlerden veya jargon ve kısaltmalardan kaçınılmalıdır.
117. 'Bana açıklayınız', 'anlatınız' veya 'lütfen tarif ediniz' gibi açık uçlu sorular, görüşülen kişinin hafızasını kirletme riskini azaltır; bu tür soruların daha fazla ayrıntı ve daha dolgun cevaplar üretme olasılığı daha yüksektir ve bunlara verilen cevapların görüşmeyi yapandan etkilenmiş olma olasılığı daha düşüktür.
118. Açık uçlu bir soruya yanıt verildikten sonra daha fazla ayrıntı elde etmek için 'kim', 'ne' ve 'nerede' gibi derinlemesine sorular sorulması gerekebilir. Bu sorular, konuyla ilgili ek bilgilerin elde edilmesine ve araştırılması gereken belirli eksikliklerin ve tutarsızlıkların belirlenmesine yardımcı olur. Görüşülen kişiler daha önce açıklamadıkları bir şeyi de açıklayabilirler.
119. Bilginin stratejik bir şekilde kullanılması, görüşmenin amacına uygun bilgilerin elde edilmesini sağlamak için rehber görevi görebilir.

120. Görüşülen kişinin söylediklerinin doğru bir şekilde özetlenmesi, görüşmenin olumlu bir şekilde ilerlemesini kolaylaştırabilir ve görüşme yapan ve görüşülen kişinin önemli ayrıntıları hatırlamasına yardımcı olabilir. Ancak, iyi ifade edilmemiş özetler görüşülen kişinin anlattıklarını kirlitebilir ve ön yargı ya da yanlışlıklara yol açabilir. Görüşülen kişiler yanlış özetlemeyi, görüşmecinin kendilerini dinlemediğinin ya da anlattıklarını manipüle etmeye çalıştığına bir göstergesi olarak da yorumlayabilirler.

Isteksizlikle Karşılaşmak

121. Görüşme yapanlar konuşmakta isteksiz davranan kişilerle karşılaşabilirler ve dolayısıyla bu tür durumlarla nasıl başa çıkacaklarını öngörmelidirler. Sorulara cevap vermeyi istememek veya kabul etmemek bilinçli bir tercih olabilir. Örneğin, ceza davalarındaki şüphelilerin susma hakkı vardır ve bazıları bu hakkı kullanacaktır. Bu karara her zaman saygı gösterilmelidir ve bu kararın görüşülen kişinin masumiyet karinesi hakkı üzerinde hiçbir etkisi yoktur.
122. Görüşülen kişinin konuşmaya isteksiz olmasının nedenleri arasında, özellikle de kişi daha önce böyle bir durumla hiç karşılaşmamışsa süreçle ilgili genel kaygı veya belirsizlik yer alabilir. Korku da bir rol oynayabilir; örneğin, polis ve diğer devlet görevlilerinden korkmak veya yetkililerle konuştuklarının öğrenilmesi halinde kendilerine veya başkalarına olumsuz yansımaları olacağından korkmak gibi. Görüşülen kişiler gördüklerinden, duyduklarından veya yaşadıklarından psikolojik olarak da etkilenmiş olabilirler. Konuşma konusundaki isteksizlik, görüşülen kişinin görüşme yapana veya tercümana karşı kişisel tepkilerinden de kaynaklanabilir.
123. Görüşülen kişinin bilgi vermeye istekli olması ancak bunu yapamıyor olması da muhtemeldir. Bunun nedeni, en başta ilgili bilgilere sahip olmaması veya ayrıntıları hafızasına kaydedememiş olması olabilir. Aradan geçen zaman veya görüşülen kişilerin yaşadıkları olaylar, asıl hikâyenin ayrıntılarını unutmalarına veya hatırlamakta zorlanmasına neden olmuş olabilir.
124. Görüşme yapanlar, bir kişinin neden konuşmak istemeyebileceğinin saygılı bir şekilde farkında olduklarını ifade ederek, sağlanan bilgilerin yasaların izin verdiği sınırlar dâhilinde gizli tutulacağını açıklayarak ve konuşmayı reddetmeye devam edenlere saygı göstererek etkili bir görüşme gerçekleştirme olasılığını artıracaktır. Görüşme yapanlar, görüşülen kişinin sorulara cevap vermemesi veya vermeyi reddetmesinden olumsuz sonuçlar çıkarmamalı ve görüşülen kişi suçları itiraf ettiğinde veya utanç verici bilgiler verdiğinde yargılayıcı olmamalıdır.

Görüşmenin durdurulması

125. Görüşme yapanların, alınan bilgileri takip etmek veya ek araştırmalar yapmak için görüşmeyi askıya alması uygun ve izin verilebilir bir durumdur. Benzer şekilde, avukat veya görüşülen kişi, örneğin dinlenmek veya özel olarak danışmak için mola talep edebilir. Böyle bir talebin kabul edilmemesi, görüşmeden elde edilen bilgilerin güvenilirliğini etkileyebilir.
126. Görüşülen kişinin tıbbi müdahaleye ihtiyacı varsa, görüşme yapan görüşmeyi derhal askıya almalı ve acil tıbbi bakımın yapılmasını sağlamalıdır.

127. Şüphelilerin sorgulanmasına ilişkin yasal gerekliliklerden kaçınmak amacıyla kişilerin tanık olarak sorgulanmamasını sağlamak esastır.⁸¹ Başlangıçta tanık olarak görüşülen bir kişi görüşme sırasında şüpheli durumuna düşerse, görüşme yapan derhal görüşmeyi durdurmalı ve görüşülen kişiye durumunun şüpheli konumuna geçtiği konusunda açık bir uyarıda bulunmalıdır. Görüşmeyi yapan kişi, görüşülen kişiyi bir şüpheli olarak sahip olduğu haklar konusunda bilgilendirmeli ve görüşülen kişinin bu hakların farkına varması için gerekli zaman ve kaynakları sağlamalıdır.

Görüşmenin Sonuçlandırılması - Değerlendirme ve Analiz

128. Etkili bir görüşme yapan, görüşmeyi her zaman saygılı ve profesyonel bir şekilde sonlandırmalıdır. Bu, muhtemel yanlış anlamaları önleyerek gelecekteki iletişim için kanalları açık tutma olasılığını artırır ve kamu kurumlarına olan güveni artırabilir.
129. Görüşme yapan, elde ettiği bilgileri görüşülen kişiyle (ve varsa avukatıyla) gözden geçirmeli ve (ses/görüntü kaydının aksine) yazılı bir kaydın yapıldığı durumlarda, kaydın doğruluğunu teyit etmek üzere görüşülen kişiyi imzalamaya davet etmelidir. Her türlü değişiklik ve ilgili olması halinde görüşülen kişinin görüşme kaydını imzalamayı reddetmesi de kaydedilmelidir.⁸² Yazılı kayıtların bir kopyası görüşülen kişiye ve (eğer varsa) avukatına verilmelidir.⁸³ Görüşme yapan daha sonra görüşülen kişiye sürecin sonraki aşamaları hakkında gerekli bilgileri vermelidir.
130. Görüşme tamamlandıktan sonra görüşme yapan, süreç boyunca sağlanan bilgilerin gerekli gizlilik ve veri koruma düzeyine tabi olmasını sağlar. Bu, söz konusu bilgilerin görüşülen kişinin haklarını tehlikeye atabilecek şekilde kamuoyuna veya kurumlara iletilmemesini sağlamayı da içerebilir.
131. Değerlendirme ve analiz, başarılı bir görüşme sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bunun için harcanan zaman konunun ciddiyetine göre değişebilir, ancak asla aceleye getirilmemelidir. Görüşme yapanın değerlendirme ve analiz yapması gereken konular şunlardır:
- Elde edilen bilginin önemi ve güvenilirliği ve mevcut kanıtlarla, bilgi boşluklarıyla ve toplanan diğer istihbaratla uyumu.
 - Soruşturmayı veya operasyonu ilerletmek için başka hangi araştırmaların gerekli olduğu.
 - İlgili tüm koruma tedbirlerinin etkili bir şekilde uygulanıp uygulanmadığı.

81. A/71/298 (dipnot 3).

82. Bkz., örn., Luanda Kılavuzları Kural 9(e)(v); CPT, 2 Nolu Genel Rapor, CPT/Inf (92)3, para. 39.

83. İlkeler Bütünü İlke 23(2).

◀ Esas 3 ▶

Savunmasızlık Üzerine

Etkili bir görüşme, savunmasız durumdaki görüşülen kişilerin ihtiyaçlarının belirlenmesini ve ele alınmasını gerektirir.

Bir Savunmasızlık Durumu Olarak Görüşme

132. Görüşme yapılan kişilerin neredeyse tamamı, yetkililerle olan bu tür etkileşimlerin niteliğinde doğası gereği bulunan eşit olmayan güç dengesi nedeniyle kendilerini savunmasız bir durumda bulmaktadır. Güç dengesizliği, görüşülen kişi gözaltında ya da tutuklu olarak tutulduğunda ve dolayısıyla insan haklarını kullanması ve bunlardan yararlanması için tamamen yetkililere bağımlı olduğunda bilhassa vahim bir hal almaktadır.
133. Görüşme yapanların güç dengesizliğinin olası etkilerinin farkında olmaları ve bunları azaltacak adımlar atmaları gerekir; böylece görüşülen herkesin yasalar kapsamında korunması sağlanırken toplanan bilgilerin önemi de en üst düzeye çıkarılmış olur. Güç dengesizliği, görüşülen kişinin hafif kaygıdan aşırı korkuya kadar her şeyi hissetmesine yol açabilir. Bu tür tepkiler, bir kişinin sorgulanmaya karşı fiziksel, bilişsel ve duygusal tepkilerini etkileyebilir. Görüşülen kişinin sorulan soruları ve cevaplarının olası sonuçlarını anlamasını engelleyebilirler. Ayrıca, görüşülen kişinin kendi çıkarları doğrultusunda bilinçli kararlar verme veya ayrıntılı ve doğru bilgi sağlama becerisini de etkileyebilir. En kötü ihtimalle, görüşme yapılanların bazılarının hissettiği yüksek stres durumu, hatırlamayı olumsuz etkileyebilir ve yanlış bilgi üretebilir.
134. Bu Esasların rehberliği doğrultusunda hareket edilmesi, görüşülen kişilere güven verilmesine yardımcı olabilir ve baskıcı olmayan bir ortam yaratılmasına katkıda bulunur. Bunun yapılması, görüşme sürecinin bütünlüğüne zarar veren, görüşme yapanların güçlerini kötüye kullanmalarının önüne geçilmesinde ve ciddi kötü muamele riskleri taşıyan "gayri resmi görüşme" şeklindeki yüksek riskli uygulamaların azaltılmasında özellikle önemli bir rol oynayacaktır.

Savunmasızlığın Arttığı Durumlardaki Kişiler

135. Görüşme yapılan kişilerin bazıları, görüşme başka belirli risk faktörleriyle birleştiğinde daha yüksek bir savunmasızlık durumu yaşayacaklardır.

Bu gibi durumlarda, görüşülen kişinin yetkililer tarafından dikkate alınması gereken ek ihtiyaçları ve hakları olacaktır.⁸⁴ Bu risk faktörleri örneğin şunları içerebilir:

- a. Yaş, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsiyet kimliği veya ifadesi veya cinsel yönelim
 - b. Uyrak veya etnik köken
 - c. Kültürel veya dini arka plan
 - d. Fiziksel, zihinsel veya psikolojik engellilik
 - e. İletişimde yaşanan zorluklar
 - f. Anlamada yaşanan zorluklar (dil engelleri dâhil)
 - g. Okuma ve/veya yazmada yetersizlik
 - h. Demans gibi yaşa bağlı durumlar
 - i. Bir azınlık grubuna veya ötekileştirilmiş bir sosyo-ekonomik gruba ait olmak.
136. "Savunmasızlığın" dinamik ve evrilen bir kavram olduğunu kabul ettiğimizde, savunmasızlığı artırabilecek diğer durumsal özellikler şunlardır:
- a. Yaralanma, hastalık, depresyon, anksiyete, zehirlenme, travma sonrası stres bozukluğu veya başka güçsüzlük veya değişim ile alakalı sağlık durumları.
 - b. Suiistimallere veya insan hakları ihlallerine maruz kalmak veya bunlara tanık olmak da dâhil olmak üzere daha önce travmatik deneyimler yaşamış olmak.
 - c. Sığınmacı veya mülteci, kayıt dışı göçmen işçi, düzensiz göçmen veya insan ticareti mağduru gibi göçmenlik statüleri.
 - d. Hamile veya emziriyor veya bakım sağlayan birincil kişi olmak ve kendisine bakımla ilgili alternatif düzenlemeler yapma fırsatı verilmemiş olmak.
 - e. Pedofili, siyasi suçlar veya terör eylemleri gibi soruşturma altındaki suçun niteliği.⁸⁵
137. Ortam, kültür ve zaman gibi faktörlere bağlı olarak riskler değişkenlik gösterebilir. Yüksek savunmasızlığa işaret eden özellikler doğası gereği kalıcı veya geçici olabilir. Bazı durumlarda, bir kişinin aşırı savunmasızlık durumu belirgin olabilir veya hâlihazırda belgelenmiş olabilir; diğer durumlarda ise bilinmeyebilir veya kolayca anlaşılabilir. Aynı şekilde, yaşanan farklı gerçeklikler ve deneyimlerin yanı sıra ayrımcılık ve kötü muameleye karşı özellikle aşırı savunmasızlık doğuran çeşitli faktörlerin kesişmesinin ürünü de olabilir.
138. Yaşları gereği, çocuklar görüşmeler sırasında her zaman daha savunmasız durumdadırlar ve uygun şekilde korunmalarını sağlamak için özel önlemler alınması gerekir. Bu nedenle, çocuklarla yapılan görüşmelerde uzmanların bulunması daha uygundur. Çocuklarla en iyi şekilde nasıl iletişim kurulacağı ve yakınlık sağlanacağı ve görüşmenin nerede ve ne zaman yapılacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Çocuk mağdurlar ve tanıklarla yapılan görüşmelerde uzmanlık eğitimi almış görüşmeciler kullanılmalıdır.

84. Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (CEDAW), 18 Aralık 1979 tarihli A/RES/34/180; Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (CERD), Genel Kurul Kararı 2106 (XX) of 21 Aralık 1965; Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (CPRD), A/RES/61/106, 24 Ocak 2007; Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, A/RES/45/158, 18 Aralık 1990; ayrıca bkz. Birleşmiş Milletler Yerli Halklar Hakları Bildirisi, A/RES/61/295, 2 Ekim 2007; Bangkok Kuralları, Çocuk Adaletinin İcrasına Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları), A/ RES/40/33, 29 Kasım 1985; Havana Kuralları; Uluslararası Hukukçular Komisyonu (ICJ), Yogyakarta İlkeleri - Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği ile İlişkili Olarak Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Uygulanmasına Dair İlkeler, Mart 2007.

85. Bkz. örn. İşkence Özel Raportörü'nün A/68/295 Sayılı Ara Raporu, 9 Ağustos 2013, para. 67-72.

139. Bir çocuk şüpheli olduğunda, bir avukatın ve ilke olarak çocuğun güvendiği ve aracı olarak hareket eden bir yetişkinin varlığı ve yardımı olmaksızın asla sorgulanmamalı veya şüphelenilen suçla ilgili herhangi bir ifade vermesi veya herhangi bir belge imzalaması istenmemelidir.⁸⁶ Çocuklar avukat tutma haklarından feragat edemezler.⁸⁷
140. Görüşme yapanlar, belirli davranışların bir bireyin savunmasızlığını artırabileceğinin farkında olmalı ve bunların kişinin yanıtlarını etkilemediğinden emin olmalıdır: Bu davranışlardan bazıları şunlardır:
- Telkine açık olma; Özellikle çocuklar ve psiko-sosyal ya da zihinsel engelli kişiler olmak üzere görüşülen kişilerin kolayca yönlendirilebildiği ve yanlış ya da güvenilmez bilgilere yol açabilecek manipülatif ve yanıltıcı sorular sorulmasına ya da baskıcı ve aldatıcı sorgulamalara maruz kalmaya karşı son derece savunmasız olduklarına dair telkine açık olma.
 - Kabullenme; genellikle görüşmeyi bir an önce bitirmek için düşünmeden olumlu yanıt verme eğilimi.
 - Uyum; görüşülen kişinin olumlu bir karşılık görmek ve onaylanmamaktan ya da kötü muameleden kaçınmak için görüşme yapanın duymak istediğini düşündüğü şeyleri söylemesi.
141. Kişiler ayrıca kurumsal ön yargı, ayrımcılık, yetersiz farkındalık, eğitim veya uygun altyapı eksikliği nedeniyle daha yüksek savunmasızlık durumlarında olabilirler. Bu eksiklikler kurumsal yapıları ve politikaları ve/veya bireysel yargı ve eylemleri etkileyebilir.

Savunmasızlığın Arttığı Durumların Değerlendirilmesi ve Ele Alınması

142. Yetkililer, özellikle ayrımcılık yasağı ve aleyhe tanıklık etmeye zorlanmaya yönelik tedbirler başta olmak üzere, yüksek savunmasızlık durumundaki kişilerin özel ihtiyaçlarını ve haklarını gözeterek şekilde tasarlanmış güçlendirilmiş güvenlik önlemleri ve özel tedbirler uygulamalıdır. Bu durum, yasal ve usuli güvencelerin çeşitli şekillerde uygulanmasını gerektirebilir.
143. Bir görüşme gerçekleştirmeden önce yetkililer, görüşülen kişinin savunmasız bir durumda olup olmadığını ve özel ilgi gerektirip gerektirmediğini değerlendirmelidir. İzlenecek yöntem, esnek ve özelleştirilmiş reaksiyonlar gerektirecektir. Görüşme yapanlar ve diğer ilgili yetkililer, görüşme yapmak üzere farklı cinsiyetten veya uzmanlık eğitimi almış biri gibi başka bir kişiyi çağırmaları veya belirli uzmanlara danışmaları gerekip gerekmediğini vaka bazında değerlendirmeli ve belirlemelidir. Bazı aşamaların kanunla belirlenmesi gerekirken, bazıları ise görüşmeyi yapan kişinin muhakemesine bağlıdır.

86. Bkz. örn. UNICEF Avrupa ve Orta Asya Bölge Ofisi, *Çocuk Dostu Hukuki Yardıma İlişkin Rehber İlkeler*, Ekim 2018; Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, *Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Çocuk Dostu Adaletle İlişkin Rehberi*, 17 Kasım 2010, paras. 12, 88.

87. ÇHS Madde 37(d) ve 40(2)(b)(ii); ayrıca bkz. ÇHS/C/GC/10, para. 49-50.

144. Görüşülen kişinin ihtiyaçlarını değerlendirirken ve ele alırken, görüşme yapanlar söz konusu olaylarla ilgili soruları ve görüşmeleri asgari düzeyde tutmalıdır. Bu, resmi sorgulamadan önce görüşülen kişinin hafızasının kirletilmesi veya değiştirilmesi riskini önlemeye yardımcı olur.
145. Savunmasızlık, görüşülen kişinin güvenilir bilgi vermesini imkânsız hale getirmez; destekle bu çoğu zaman başarılabilir. Örnek olarak, işitme veya konuşma güçlüğü yaşayan görüşülen kişiler yetenekli bir tercümana veya destek personeline ihtiyaç duyabilir. Bir aile üyesi veya sosyal hizmet uzmanı gibi görüşülen kişiyi iyi tanıyan insanlara danışmak, görüşme yapan kişinin görüşülen kişiyle kuracağı iletişimi kolaylaştırabilir.
146. Savunmasız durumlara ilişkin her türlü değerlendirmenin, görüşme yapanın görüşülen kişiyi destekleme amacıyla gerçekleştirdiği eylemlerle birlikte eksiksiz bir şekilde yazılı olarak kaydedilmesi önemli bir güvence teşkil eder. Bu tür bir kayıt, etkili iletişim, bilgi toplama sürecine katılım ve görüşülen kişinin güvenliğini sağlamak için gereken adımların belirlenmesine yardımcı olur. Şüpheliler söz konusu olduğunda, görüşme yapanlar görüşülen kişinin yasal temsilcisini tespit edilen her türlü savunmasızlık ve görüşülen kişinin ihtiyaçlarını karşılamak için attıkları adımlar konusunda bilgilendirmelidir.
147. Savunmasızlığın yüksek olduğu durumlarda görüşülen kişileri sorgulamaktan sorumlu olan kişiler mümkünse uzmanlık eğitimi almış olmalı veya uygun bir uzmandan yardım almalıdır. Çocuklar söz konusu olduğunda, görüşme süreci özel prosedürlere tabi olmalı ve özel eğitim almış kişiler tarafından gerçekleştirilmelidir.
148. Görüşmeyi yapan kişi, görüşmenin yapıldığı yer ve ortamın, savunmasızlığı yüksek bir durumda olan kişi için sorun teşkil etmediğini teyit etmek üzere makul adımlar atmalıdır.

◀ Esas 4 ▶ Eğitim Üzerine

Etkili bir görüşme, özel eğitim gerektiren profesyonel bir girişimdir.

149. Polis ve diğer kolluk kuvvetlerinin yanı sıra istihbarat personeli ve askeri personel de dâhil olmak üzere görüşme yapan tüm personel, bu belgede ana hatlarıyla belirtilen esaslar doğrultusunda etkili görüşme konusunda özel eğitim almalıdır. Bu, onları uluslararası ve ulusal hukuka, kurumsal kurallara ve en yüksek mesleki standartlara uygun olarak görüşmeleri anlama, hazırlama ve yürütme konusunda hazırlayacaktır.
150. Etkili görüşme teknikleri, görüşülen tüm gruplardan doğru ve güvenilir bilgi toplamayı amaçlayan açık görüşlü bir yaklaşıma dayalı politika ve yöntemlere yönelik kurumsal bir değişimi geliştirmek için kurumlar genelinde öğretilmelidir.
151. Yüksek mesleki standartların belirlenmesi, seçim kriterlerine ve görüşmelere katılacak vasıflı personel çeşitliliği oluşturan bir sürece dayalı rekabetçi ve titiz memur alımları ile desteklenmelidir.

Özel Eğitimler

152. Özel eğitim, görüşme yapanların bir görüşmeye nasıl hazırlandıkları ve görüşmeyi nasıl yapılandıkları konusunda yüksek derecede tutarlılık sağlayacaktır. Eğitim aynı zamanda, belirli görüşme tekniklerinin doğru ve güvenilir ifade alınmasını kolaylaştırdığını ve hatalı bilgi edinme riskini en aza indirdiğini gösteren ilgili araştırmalardan yararlanarak pratik metodolojiyi de öğretmelidir.
153. Görüşmenin, yargı sisteminden bağımsız olarak daha geniş kapsamlı soruşturma veya bilgi toplama sürecinin ve nihayetinde daha geniş kapsamlı adalet sürecinin önemli bir parçası olduğunun anlatılması, etkili görüşme eğitiminin içeriğini oluşturmalıdır. Görüşmenin ve ilgili güvencelerin etkili olduğunun vurgulanması, Devletin bireyin insan haklarından yararlanmasına yönelik pozitif yükümlülüklerine uyulmasının sağlanması ve işkence veya kötü muamelenin önlenmesi açısından kilit önem taşımaktadır.⁸⁸

88. UNCAT Madde 10.

154. Etkili görüşme eğitiminin temel unsurları arasında şunlar yer alır:
- Açık fikirli olma ve ön yargılardan kaçınma
 - Stratejik planlama ve hazırlık
 - Samimiyet kurma ve sürdürme
 - Görüşülen kişilerin özel ihtiyaçlarını belirleme ve bunlara yönelik çözümler üretme
 - Uluslararası insan hakları hukukuna uyma
 - Görüşme süreci boyunca koruyucu tedbirlerin uygulandığından emin olma
 - Bilimsel olarak desteklenen sorgulama tekniklerini kullanma
 - Aktif dinleme becerilerini kullanma ve görüşülen kişilerin sorulara tam olarak yanıt vermesine izin verme
 - Kişinin görüşme yapmaya gönülsüz olması durumunda diyalog kurma
 - Görüşülen kişinin avukatı ile iletişime geçme
 - Görüşmeyi profesyonelce başlatıp bitirme
 - Toplanan bilgilerin bir analizini yapma
 - Görüşme sürecinin becerilerin geliştirilmesi bakımından değerlendirilmesi.
155. Görüşme eğitimi, süre olarak gerekli teorik temellerin ve pratik bilgilerin aşılması için yeterli olacak uzunlukta olmalı ve amirlerden ve meslektaşlardan geri bildirim alınmasını ve gerçekçi operasyonel senaryoları içeren çok sayıda uygulama oturumu içermelidir.
156. Senaryo temelli oturumlara önceki görüşme yapan görevlilerin ve diğer profesyonellerin (sağlık personeli, tercümanlar ve destek personelleri gibi) katılımı eğitim deneyimini zenginleştirebilir.
157. Çocuklar ve psiko-sosyal engelli kişiler gibi savunmasız durumdaki kişilerle görüşme yapan görevlilere, araçlara ve tercümanlara ek eğitim verilmelidir. Bu tür bir eğitim, görüşülen kişinin psikolojik sağlığının izlenmesi ve gerekirse görüşmenin durdurularak uygun eğitimi almış profesyonellerden yardım istenmesi konusunda rehberlik sağlamalıdır.⁸⁹
158. Görüşme yapanları yöneten ve denetleyen personel de eğitim almalıdır, böylece sadece kendi görüşme becerilerini geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda görüşme yapanlara uygun geri bildirim ve destek sağlamak için bir görüşmenin genel kalitesini nasıl değerlendireceklerini de öğrenirler.
159. Hâkimler, savcılar, alıkoyma memurları ve savunma avukatları gibi ilgili diğer kişiler de etkili görüşme konusunda bilgilendirilmelidir. Bu, ilgili rolleri ve karşılaşılabilecekleri zorluklar hakkında ortak bir anlayış geliştirmelerine yardımcı olur ve şikâyetlerin ortaya çıkması halinde durumu dışarıdan izleme veya değerlendirmeyi kolaylaştırır.
160. Eğitimde teknoloji kullanımı, gelecekteki görüşmelerin kalitesini artırmaya ve daha ileri araştırmalar için değerli veriler üretmeye yardımcı olabilir. Eğitim oturumlarını kaydetmek için görsel-işitsel ekipmanların kullanılması ve elektronik olarak kaydedilen görüşmelerin senaryo tabanlı oturumlar için örnek olarak kullanılması da buna dâhildir.

89. CRPD Madde 13; Pekin Kuralları Kural 12; Ayrıca bkz. *Suç Mağduru ve Tanığı Çocukları ilgilendiren Konularda Adaletle İlişkin Kılavuz İlkeler*, ECOSOC Kararı 2005/20, 22 Temmuz 2005.

161. Kolluk kuvvetleri, askeriye ve istihbarat personeli, denetim organları, akademi ve uluslararası ortaklar arasında eğitim konusunda iş birliği yapılması desteklenmelidir. Akademik ve bağımsız araştırmacılar, ilgili çalışmalarını kamuya açık ve erişilebilir hale getirmeleri için teşvik edilmelidir.
162. Eğitim programları, uluslararası insan hakları standartlarının ve bilimsel araştırmaların gelişimini yansıtacak şekilde düzenli olarak güncellenmelidir. Gelişen araştırmaların ve uygulamalarda geçerlilik kazanan tekniklerin düzenli olarak eğitim programlarına kazandırılması da programları güçlendirebilir.⁹⁰

Sürekli Mesleki Gelişim

163. Görüşme bilgi ve becerilerinin uzun süre muhafaza edilmesi gerekir. Etkili görüşmelerin sürekli mesleki gelişim programlarına dâhil edilmesi, etik ve etkili görüşmeler konusunda kurumsal taahhüdün sağlanmasına yardımcı olacaktır.
164. Sürekli mesleki gelişim için önemli unsurlar arasında liderlik taahhüdü, düzenli eğitim destekleri ve teknikleri iyileştirmek, hataları düzeltmek ve görüşme yapan kişilere ilgili en son araştırmaları sunmak için tazeleyici eğitimler yer almaktadır.
165. Sürekli mesleki gelişim programları, kurumların ve özellikle amirlerin görüşme performansını daha iyi izlemelerini ve ölçmelerini, daha fazla eğitim ihtiyacı olup olmadığını belirlemelerini, teknolojik gelişmeleri kullanmalarını ve araştırma bilgilerini güncellemelerini sağlamalıdır.

90. UNCAT Madde 11.

◀ Esas 5 ▶

Hesap Verebilirlik Üzerine

Etkili bir görüşme, şeffaf ve hesap verebilir kurumları gerektirir.

Kurumsal Prosedürler ve İnceleme

166. Standart çalışma prosedürleri, davranış kuralları veya yetkililerin diğer kurumsal direktifleri, etkili görüşme uygulamalarına katkıda bulunur ve kurumsal kültürün değişmesini sağlar.
167. BM İşkenceye Karşı Sözleşme'nin 11. maddesi uyarınca, yetkililerin görüşme ile ilgili mevcut kural, talimat, yöntem ve uygulamaları sistematik, kapsamlı ve geniş bir şekilde gözden geçirmeleri gerekmektedir.⁹¹ Bu değerlendirmeye dayanarak, soruşturma makamları, görüşmeleri gerçekleştiren görevliler için uygulanabilir standartlar belirlemek üzere standart çalışma prosedürleri, politikalar ve davranış kuralları benimsemeli ve bunları duyurmalıdır. Bu normlar, kolluk kuvvetleri personeli ve görüşmelerden sorumlu diğer yetkililer için uluslararası kabul görmüş davranış standartlarıyla tutarlı olmalıdır.
168. Yetkililer tarafından yapılan düzenli incelemeler, teknolojinin uygun kullanımı da dâhil olmak üzere, görüşmeye yatırılan mali kaynakların miktarını da değerlendirmelidir. Düzenli inceleme, ulusal olarak kabul edilen standartların uygulanmasını ve bunlara uyulmasını sağlayarak bu standartların bir iyileştirme döngüsü ile desteklenmesine yardımcı olabilir.
169. İncelemeler, bağımsız araştırmacıların, vasıflı uygulayıcıların ve etkili görüşme deneyimi ve üstlenimi olan kuruluşların bilgi ve yardımlarından yararlanılmasını sağlayabilir.
170. Şeffaflık ve hesap verebilirlik, bireysel, denetimsel ve kurumsal düzeyler de dâhil olmak üzere her yetki kademesinde geçerli olmalıdır.
171. Şeffaflık, kamuoyunun bir kurumun dürüstlüğüne ve adaletin genel idaresine olan güvenini korumak için çok önemlidir. Yetkili makamlar görüşmelerle ilgili iç kural ve prosedürlerini kamuoyuna açıklamalıdır.

91. UNCAT Madde 11; Ayrıca bkz. A/HRC/RES/31/31, para. 11-12; A/HRC/RES/46/15, para. 10.

172. Görüşülen kişilerin, ailelerinin, avukatların ve diğer yasal hizmet sağlayıcıların yanı sıra denetim mekanizmalarının da bilgiye erişim hakkı güvence altına alınmalıdır.⁹²
173. Bir görüşmeden elde edilen tüm kişisel bilgiler, gizlilik ve mahremiyet ilkelerinin yanı sıra veri koruma mevzuatı ve düzenlemeleri de dikkate alınarak uygunsuz kullanıma karşı korunmalıdır.⁹³

Etkili Kayıt Tutma

174. Bilgilerin etkin bir şekilde kayıt altına alınması, şeffaflık ve hesap verebilirliğin ön koşuludur. Doğru kayıt tutma aynı zamanda riskin erken tespitini, performans planlamasını, kaynak tahsisini, denetim süreçlerini ve araştırmayı da destekleyebilir.
175. Bir kişi gözaltına alındığında veya tutuklandığında, mümkün olan en kısa sürede, tercihen elektronik ortamda, bireysel bir gözaltı kaydı açılmalıdır.⁹⁴
176. Tercihen görsel-işitsel teknoloji kullanılarak tüm görüşmelerin doğru bir kaydı tutulmalıdır. Görsel-işitsel kayıt uygulamasının aşamalı olarak gerçekleştirilmesi gerekebilse de güvenilir kayıtlara sahip olmanın somut faydaları ve tasarrufları vardır.
177. Görsel-işitsel kayıtlar, bir görüşme sırasında kötü muamele iddialarının soruşturulmasını kolaylaştıracaktır. Bu, hem kötü muamele gördüğünü iddia eden kişilerin hem de kötü muamele iddialarıyla karşılaşan görüşmecilerin yararına olacaktır.

Önleme ve Raporlama

178. Etkili görüşmeye ve ilgili koruma tedbirlerine duyulan saygı ve bağlılık, ilgili makamların iç kurallarına, davranış kurallarına ve performans değerlendirmelerine yansıtılmalıdır.
179. Görüşme yapan tüm kurumların, açık iç emir komuta zincirine, tarafsız raporlamaya, misillemelere karşı korumaya ve yaşanan herhangi bir istismar veya ihlalin düzeltilmesi, disipline edilmesi veya cezai soruşturmaya sevk edilmesi için özel prosedürlere sahip, kendi kendini düzenleyen iç şikâyet ve soruşturma birimlerine sahip olmalıdır.⁹⁵
180. Görüşme konusundaki kurum içi kurallara uyulmaması, kurumun yeniden eğitimden disiplin cezasına kadar değişen çeşitli müdahalelerde bulunmasını gerektirmelidir. İşkence ve kötü muamelenin mutlak olarak yasaklanması gibi yasal yükümlülüklerin ciddi ihlalleri cezai işlemlere ve yaptırımlara konu olmalıdır.⁹⁶

92. Zorla Kaybetmeler Sözleşmesi 18. Maddesi; İşkenceye Karşı Sözleşme 'ye Ek İhtiyari Protokol'ün (OPCAT) 20. Maddesi, A/RES/57/199, 18 Aralık 2002.

93. Zorla Kaybetmeler Sözleşmesi 20. Maddesi; OPCAT Madde 21.

94. Zorla Kaybetmeler Sözleşmesi 17(3). Maddesi; İlkeler Bütünü 'nün 12. ilkesi; ayrıca bkz. Luanda Kılavuzları Kural 9(c); ECtHR, *Doyle v. Ireland*, para. 99.

95. *Bkz. örn.*, İlkeler Bütünü 'nün 13. ilkesi; Luanda Kılavuzları Kural 37; CPT/Inf (2018)4, 27. CPT Genel Raporu, Aralık 2017, ss. 25-31; CPT/Inf (2019)9, 28. CPT Genel Raporu, Nisan 2019.

96. UNCAT Madde 6-8.

Her türlü disiplin veya iyi hal ihlali, uluslararası hukuk ve usule ilişkin adalet standartlarına uygun olarak tarafsız ve ölçülü bir şekilde ele alınmalıdır.

181. Devlet görevlileri - kişinin rütbesi, derecesi veya rolü ne olursa olsun, nerede ve hangi bağlamda gerçekleştiği fark etmeksizin hukuka aykırı davranışları asla görmezden gelmemelidir.
182. Amirler, sorumlu oldukları kişilerin profesyonel olmayan veya yanlış davranışları ile ilgili her türlü vakayı değerlendirmeli, gereken adımları atmalı, rapor etmeli ya da durumu uygun bir şekilde bildirmelidir.⁹⁷
183. İşkence ve kötü muameleyi bildirme yükümlülüğü gerekli kılınmalı ve korunmalıdır. Bir memur, bir meslektaşını doğrudan sorgulayamayacağını veya ona karşı duramayacağını düşünüyorsa endişelerini bir şube müdürü, bir kurum bildirim mekanizması veya gözetim mekanizmaları da dâhil olmak üzere diğer uygun kanallar aracılığıyla bildirmelidir. Bu bildirim yükümlülüğü, bildirim yapanların endişelerine uygun bir yanıt verilmediği izlenimi edinmeleri halinde de geçerli olmalıdır.
184. Bir ihlali bildiren herkese, örneğin bir 'muhbir'e, her türlü misilleme veya olumsuz muameleye karşı yeterli koruma sağlanmalıdır.
185. Avukatlar, savcılar ve hâkimler gibi görüşmeyle ilgili suiistimalleri gören, duyan ya da bunlardan şüphelenen diğer ceza adaleti çalışanları da bu durumu uygun kanallar aracılığıyla kurumun dikkatine sunmak ya da diğer ilgili makamlara bildirmekle yükümlüdür.
186. Ceza adaleti alanında çalışan profesyoneller, işkence ve diğer kötü muamelelerin önlenmesinde ve görüşme usullerinin iyileştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu, özellikle, işkence, sair kötü muamele, usule aykırılık ya da herhangi bir zorlayıcı yöntem kullanılarak elde edilen her türlü delilin adli kovuşturmaların dışında tutulması yükümlülüğünü içerir.
187. Adli soruşturma ve kovuşturmalarda itiraflara gereğinden fazla bağlı kalınması, görüşme yapanlara, itirafları bir görüşmenin tek amacı olarak görmeleri yönünde uygunsuz bir motivasyon sağlamaktadır ve dolayısıyla bundan kaçınılmalıdır.

Dış Gözetim ve Bağımsız İzleme

188. Ulusal İnsan Hakları Kurumları, Kamu Denetçiliği Kurumları, yargı organları veya uzman gözetim kuruluşları gibi dış gözetim organları, gözaltında veya tutuklu kişilerin sorgulandığı tüm tesislere ve bu tesislerde tutulan kişilerle ilgili bilgilere erişim hakkına sahip olmalıdır.
189. Dış izleme organları gözaltında veya tutuklu kişilerle özel temas kurabilmelidir. Devlet görevlileri tarafından gerçekleştirilen kötü muamele veya ihlallerden şikâyetçi olan kişiler, güvenlik ve asayişin sağlanması için makul koşullara tabi olarak, misilleme korkusu olmaksızın bağımsız izleme organlarıyla özgürce ve tam bir gizlilik içinde iletişim kurma hakkına sahip olmalıdır.

97. Bkz., örn., CPT/Inf (2018)4, 27. CPT Genel Raporu, Aralık 2017, para. 70.

190. Ulusal İnsan Hakları Kurumlarına⁹⁸ ilişkin Paris İlkeleri uyarınca, dış izleme organları bağımsız olmalı ve insanlarla görüşülen yerlerin işleyişine ilişkin kapsamlı, hızlı, tarafsız ve adil analizler yapmak ve kişilerin haklarına ve onuruna saygı gösterilmesini sağlamak için yeterli kaynaklara sahip olmalıdır.
191. BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin İhtiyari Protokolüne Taraf Devletler, Ulusal Önleme Mekanizmalarını alıkonulma yerlerine habersiz ziyaretler yapmaları için yetkilendirmelidir. Bilgi ve dosyalara erişimlerinin yanı sıra, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerle ve personelle özel görüşmeler yapma yetkisine de sahip olmalıdırlar.⁹⁹
192. Devletler, dış izleme organlarının görüşmenin etkinliğini ve yasal güvenceleri iyileştirmek için gerekli reformlara ilişkin tavsiyelerde bulunmasına olanak tanıyacak sistem ve süreçler oluşturmalıdır. Yetkililer, tespit ve tavsiyeleri konusunda bu organlarla diyalog içinde olmayı taahhüt etmelidir.
193. Sivil toplum kuruluşları da bağımsız gözetim ve izleme konusunda kilit bir rol oynayabilir. Yetkililer bu kişilerin katılımını memnuniyetle karşılamalı ve kişilerin özgürlüğünden yoksun bırakıldıkları ve görüşmelerin yapıldığı yerlerin izlenmesi sonucunda hazırladıkları raporlara gereken önemi vermelidir; buna tanıklarla ve mağdurlarla yapılan görüşmeler de dâhildir.

Şikâyetler ve Soruşturmalar

194. Tüm görüşülen kişiler, haklarının veya güvencelerinin engellenmesi de dâhil olmak üzere her türlü kötü muameleyi şikâyet etme hakkına sahiptir. Bu tür şikâyetler, belirlenmiş yetkili kanallar aracılığıyla derhal, kapsamlı ve tarafsız bir şekilde incelenmelidir.¹⁰⁰
195. Şikâyet mekanizmalarına erişim kolay, doğrudan, ücretsiz ve gizli olmalıdır. Şikâyet mekanizmalarının herkes için, özellikle de savunmasız durumdaki kişiler için erişilebilir olmasını sağlamak üzere uygun tedbirler alınmalıdır. Şikâyet sahiplerine şikâyet süreçleri, itiraz mekanizmaları ve sonuçları hakkında açık bir rehberlik sunulmalıdır.¹⁰¹
196. Ne zaman gerçekleştiğine bakılmaksızın tüm şikâyetler kayıt altına alınmalıdır. Bu tür şikâyetler resmi kayıtların bir parçası olmalıdır. Bir görüşme sırasında görüşülen kişi tarafından ya da onun adına bir şikâyette bulunulduğunda, kayıt altına alma işlemi görüşmenin geçici olarak durdurulmasını gerektirebilir.
197. Görüşmeyi yapan kişi, görüşmeden önce görüşülen kişiye kötü muamele yapıldığına veya haklarının engellendiğine inanması için makul gerekçeleri varsa bu tür iddiaları ele almaktan sorumlu olan ilgili memur veya makamı bilgilendirmelidir.

98. Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Statüsüne İlişkin İlkeler (Paris İlkeleri), A/RES/48/134, 20 Aralık 1993.

99. OPCAT Madde 19-20.

100. UNCAT Madde 12-13.

101. *Bkz. örn.,* Luanda Kılavuzları Kural 37; CPT/Inf (2018)4, 27. CPT Genel Rapor, Aralık 2017, s. 25-31.

198. Bir işkence fiilinin işlendiğine inanmak için haklı gerekçeler söz konusu olduğunda, herhangi bir şikâyet olmasa bile, BM İşkenceye Karşı Sözleşme'nin 12. maddesine uygun olarak kapsamlı, hızlı ve tarafsız bir soruşturma yapılmalıdır.¹⁰²
199. İşkence de dâhil olmak üzere ciddi suçlamaları içeren şikâyetler bağımsız bir kurum tarafından soruşturulmalıdır. Devletler, soruşturma ve şikâyetler için hem kolluk kuvvetlerinden hem de savcılık hizmetlerinden veya özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerden sorumlu diğer kurumlardan işlevsek ve mali olarak bağımsız dış mekanizmalar kurmalıdır. Bu tür mekanizmaların etkili ve bağımsız olabilmeleri için yeterli soruşturma yetkisine, siyasi desteğe, insani ve mali kaynaklara, tavsiyelerde bulunma ve takip sürecini yürütme yetkinliğine sahip olmaları gerekir.
200. Tüm şikâyet sahipleri, şikâyette bulunmalarından doğabilecek olumsuz tepkilerden ve misillemelerden korunmalıdır.¹⁰³

Telafi ve Tazminatlar

201. İşkence veya diğer kötü muamele mağdurlarının mağduriyetlerinin giderilmesi, hesap verebilirliği ve saygınlığın yeniden tesis edilmesini güçlendiren bir haktır. Telafi, mevcut yükümlülüklerin ihlalinin karşısında durulduğunu gösterir ve eski hale getirme, tazminat, rehabilitasyon, tatmin ve ihlalin tekrarlanmayacağına dair güvencelerin bir bileşimini içermelidir. Telafiler, neden olunan zararlarla orantılı olmalıdır.¹⁰⁴
202. İşkence veya diğer kötü muameleyle ilişkin hukuk yollarına erişim, failin kimliğinin tespit edilmesi, soruşturulması veya kovuşturulması şartına bağlanmamalıdır; sadece böyle bir fiilin işlendiğinin tespit edilmesi gereklidir.¹⁰⁵
203. İşkence veya diğer kötü muameleler altında elde edilen delillerin değerlendirmeye alınmaması, görüşülen kişinin hakkıdır ve görüşmecilerin görevini kötüye kullanmasına karşı etkili bir hukuk yoludur.¹⁰⁶

102. UNCAT Madde 12.

103. UNCAT Madde 13.

104. UNCAT Madde 14; bkz. A/RES/60/147, Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Ciddi İhlalleri ile Uluslararası İnsancıl Hukukun Ağır İhlallerinin Mağdurlarının Başvuru ve Onarım Hakkına Dair Temel İlke ve Esaslar, 16 Aralık 2005.

105. UNCAT Madde 14; CAT/C/GC/3, İşkenceye Karşı Komite, Genel Yorum No. 3 (2012), Taraf Devletler tarafından 14. maddenin uygulanması, 13 Aralık 2012, para. 3.

106. A/HRC/30/37 Özgürlüğünden Mahrum Bırakılan Herkesin Davayı Mahkeme Önüne Getirme Hakkına İlişkin Çözüm ve Usullere İlişkin Birleşmiş Milletler Temel İlkeleri ve Kılavuz İlkeleri, Keyfi Tutuklama Çalışma Grubu Raporu, 6 Temmuz 2015.

◀ Esas 6 ▶

Esasların Uygulanması Üzerine

Etkili bir görüşmenin uygulanabilmesi ulusal düzeyde etkili tedbirlerin alınmasını gerektirir.

204. Bu Esasları uygulamak için Devletler uygun yasal, politik, düzenleyici ve kurumsal çerçeveleri benimsemeli ve geliştirmeli ve görüşmeleri yapan makamların adli denetimini sağlamalıdır. Bunun için ilgili tarafların ulusal düzeyde sürekli ve eşgüdümlü çaba göstermesi gerekecektir.
205. Yetkili makamlar, etkili ulusal tedbirler olarak, aşağıdaki konulardaki kararlılıklarını ve uzun vadeli taahhütlerini ortaya koymaktadırlar:
- Görüşme süreci boyunca kötü muamelenin ortadan kaldırılması ve uluslararası insan hakları standartlarına uygunluğun sağlanması
 - Tüm ilgili yetkililer için uygun ve yeterli sorgulama eğitiminin sağlanması
 - Uygun ve etkili sorgulama stratejilerinin ve uygulamalarının tasarlanmasında uzmanlar, uygulayıcılar ve politika belirleyiciler arasında iş birliğinin teşvik edilmesi.
 - Görüşmelerle ilgili olarak denetim ve hesap verebilirliğin teşvik edilmesi, kurumsal yolsuzluk ve cezasızlık kültürleriyle mücadele edilmesi
 - Ceza adaleti sisteminin işleyişinin ve adalet yönetiminin iyileştirilmesi.
206. Bu taahhüt yalnızca her türlü işkence ve diğer kötü muamelelerin önlenmesi ve hukukun üstünlüğünün korunması amacıyla politika ve uygulamaların iyileştirilmesine değil, aynı zamanda uluslararası standartlar ışığında kamu güvenliğinin iyileştirilmesi için en etkili yöntemlerin oluşturulmasına yöneliktir.

Ulusal Yasal Çerçeveseler

207. Devletler yasal çerçevelerini sistematik olarak gözden geçirmeli ve sorgulama sürecinin nasıl yürütüldüğü de dâhil olmak üzere sorgulanan kişilere yönelik muameleyi düzenleyen kanun, kararname ve politika belgelerini yürürlüğe koymalı ve yayımlamalıdır. Bu tür mevzuat ve usuller, başta işkence ve diğer kötü muamele biçimlerinin mutlak olarak

yasaklanması olmak üzere, uluslararası hukuk kapsamındaki mevcut yasal yükümlülüklerle tam olarak uygun olmalıdır.¹⁰⁷

208. Etkili bir görüşmeye ilişkin güvenceler de yasa ve düzenlemelerde yer almalı ve asgari olarak ailelerin derhal bilgilendirilmesi, tıbbi muayeneye erişim ve avukata erişim gibi hususları içermelidir. Bu bağlamda Devlet, görüşmeler öncesinde ve sırasında adli yardıma ve devlet destekli savunmaya erişimi iyileştirmelidir.¹⁰⁸
209. İşkence ve diğer kötü muamelenin gerektiği şekilde suç olarak kabul edilmesi, etkili görüşmelerin yürütülmesini kolaylaştırmak açısından kilit öneme sahiptir. Hiçbir istisnai durum, işkence veya diğer kötü muameleler için bir gerekçe olarak ileri sürülemez.¹⁰⁹
210. Yasal çerçeve, işkence veya başka türlü bir zorlama altında alınan herhangi bir itirafın veya başka bir ifadenin, bu tür bir istismarın şüpheli faillerine karşı, bir ifadenin verildiğinin kanıtlanması anlamında kanıt olarak kullanılması durumu dışında hiçbir kanıt değerinin olmamasını sağlamalıdır. Ulusal yasalar, zorlama ve istismardan sorumlu olanların hesap vermesini sağlamalıdır.¹¹⁰

Kurum Kültürü ve Kapasitesi

211. Kurum liderleri, pozitif değişim için açık ve kalıcı bir taahhütte bulunarak etkili bir görüşmenin destekçileri olarak hareket etmelidir. Görüşmeler ile ilgili kurumsal kültürün değiştirilmesi, sağlam bir yönetim ve dikkatli bir planlama gerektirir.
212. Kurumlar, görüşme ile ilgili ulusal yasal çerçeve ve politika çerçevesindeki tüm değişikliklerin kurum kurallarına ve prosedürlerine entegre edilmesini ve personel arasında yaygın bir şekilde paylaşılmasını sağlamalıdır. Görüşme sürecine doğrudan dâhil olan personele, yeni yasal ve politika gerekliliklerinin uygulamaya yansıtılması konusunda rehberlik sağlanmalıdır.
213. Görüşme faaliyetlerinde anlamlı ve kalıcı bir değişim için Devletlerin kısa, orta ve uzun vadede yeterli insani ve mali kaynak yatırımı yapması gerekmektedir. Bu, bilhassa özel eğitimi ve kayıt ekipmanına erişimi sağlayarak kapasitenin ve imkânların geliştirilmesini sağlayacaktır.
214. Ceza adaleti ve diğer soruşturma makamlarının ulusal ve uluslararası yükümlülüklerle uygun olarak faaliyet göstermesini ve işleyişlerinin şeffaf ve yargı ve kamu denetimine karşı hesap verebilir olmasını sağlayacak tedbirler alınmalıdır.
215. Kolluk kuvvetlerinin ve istihbarat toplayan diğer kurumların kapasitesi, diğer kurumlar, araştırmacılar ve akademik camia ile süregelen yapıcı ilişkiler sayesinde güçlendirilebilir. Ulusal sınırların ötesine uzanabilecek bu tür bir iş birliği, sorgulama faaliyetlerinin iyileştirilmesine katkıda bulunacak yararlı analiz ve bilgiler sağlayabilir.

107. UNCAT Madde 11; A/HRC/RES/31/31, para. 11; A/HRC/RES/46/15, para. 10.

108. A/HRC/RES/31/31, paras. 4-9; A/HRC/RES/46/15, para. 5.

109. UNCAT Madde 4-6.

110. UNCAT Madde 15; A/HRC/RES/31/31, para. 13; A/HRC/RES/46/15, para. 22; A/HRC/25/60, para. 68; A/71/298/, para. 100 (dipnot 3).

Adli Makamlar

216. Etkili görüşmelerin gerçekleştirilmesinde aktif bir rol oynayabilmeleri için yargı ve savcılığın bağımsızlığı güvence altına alınmalı ve korunmalıdır.¹¹¹ Bu aynı zamanda adli tıp ve diğer bağlantılı hizmetlerin mesleki ve bilimsel bağımsızlığı için de geçerlidir.
217. Adli makamlar, adil yargılanma hakkı gibi temel güvenceleri uygularken, görüşülen kişilerin haklarının her zaman gözetilmesini sağlamalıdır. Bu, hem görüşmenin yapılaş şeklini hem de şüphelinin avukat ve sağlık uzmanına erişim de dâhil olmak üzere yasal ve usule ilişkin güvencelerden yararlanıp yararlanmadığını kontrol etmesini gerektirir.
218. Adli makamlar, soruşturma makamlarının herhangi bir şekilde itiraf elde etmesine dönük motivasyonları ortadan kaldırmalı ve bunun yerine etik ve bilimsel olarak kanıtlanmış yöntemlerin kullanılmasını teşvik etmelidir.
219. Adli makamlar, herhangi bir yargılamada yalnızca yasalara uygun olarak elde edilmiş delillerin kabul edilebilir olduğundan emin olmalı ve bir ifadenin zorlama veya kötü muamele altında verilmiş olabileceğine dair herhangi bir emareye karşı dikkatli olmalıdır. İşkence, kötü muamele veya zorlama altında verilen ifadeler, hukuka aykırı olarak elde edilen delillerin dikkate alınmaması kuralına uygun olarak her türlü yasal işlemin dışında tutulmalıdır.¹¹²
220. Şüpheli ve sanıklar, gözaltı veya tutukluluk hallerinin yasallığının açıklığa kavuşturulması için fiziki olarak adli makamların önüne çıkarılmalı ve bu duruma itiraz etmelerine izin verilmelidir. Huzurlarına getirilen bir kişinin kötü muamele mağduru olduğuna dair bir kanaat oluştuğunda, savcılık ve adli makamlar resen soruşturma başlatmalıdır.¹¹³ Kesin bir iddia veya şikâyet olmasa bile adli tıp muayenesi talep etmelidirler.
221. Son olarak, adli makamlar, işkence veya kötü muameleden sorumlu olanların adalet önüne çıkarılmasını ve uygun yaptırımlara tabi tutulmasını sağlamak için gerekli tüm adımları atmalıdır.¹¹⁴

Yaygınlaştırma

222. Devletler bu Esasları, başta kolluk kuvvetleri ve diğer bilgi toplama makamları olmak üzere ilgili tüm yürütme, yasama ve yargı makamlarında yaygınlaştırmalıdır.
223. Gözetim organları, sivil toplum örgütleri ve kamuoyu ile iş birliği içinde yapılan yaygınlaştırma, soruşturma makamlarına yönelik sivil güveni artıracaktır.
224. Devletler, Soruşturmalarla Etkili Görüşme ve Bilgi Toplama Esaslarının uygulanması konusunda ilgili makamlar tarafından alınan tedbirler hakkında bilgi toplamalı ve gelişmeleri ilgili uluslararası ve bölgesel organlara rapor etmelidir.

111. *Bkz., örn., İnsan Hakları Konseyi, A/HRC/13/L.19 Sayılı Karar, 23 Mart 2010. Ayrıca bkz. MSHUS Madde 14.*

112. UNCAT Madde 15; *ayrıca bkz. A/HRC/25/60, paras. 66, 82.*

113. UNCAT Madde 12; *ayrıca bkz. CPT/Inf (2002)15-part, Polis gözetimine ilişkin CPT standartlarına ilişkin gelişmeler, 2002, para. 45.*

114. *Bkz. örn., BM Savcılarının Rolüne İlikin Kılavuz, Kural 16, 8. BM Suçun Önlenmesi ve Suçluların Islahı Kongresi, Havana, Küba, 1990, Kural 16, ve Uluslararası Savcılar Birliği tarafından Nisan 1999'un yirmi üçüncü gününde kabul edilen mesleki sorumluluk standartları ve savcılarının temel görev ve hakları beyanı, Kural 4.3 (f).*

Soruşturmalarda Etkili Görüşme ve Bilgi Toplama Esasları

Esas 1 – Temeller Üzerine

Etkili bir görüşme,
temelde; bilim, hukuk
ve etiğin gereğidir.

Esas 2 – Pratik Uygulama Üzerine

Etkili bir görüşme, ilgili yasal
tedbirlerin uygulanmasında
doğru ve güvenilir bilgi
toplamaya yönelik kapsamlı bir
süreçtir.

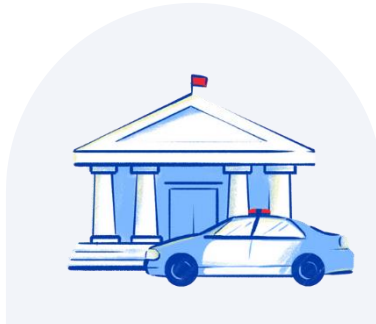
Esas 3 - Savunmasızlık Üzerine

Etkili bir görüşme,
savunmasız durumdaki
kişilerin ihtiyaçlarının
belirlenmesini ve ele
alınmasını gerektirir.

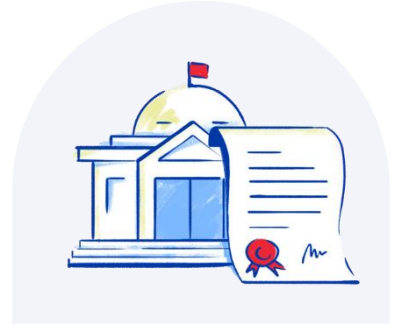
Esas 4 - Eğitim Üzerine

Etkili bir görüşme, özel
eğitim gerektiren
profesyonel bir girişimdir.

Esas 5 - Hesap Verebilirlik

Etkili bir görüşme şeffaf
ve hesap verebilir
kurumları gerektirir.

Esas 6 - Esasların Uygulanması

Etkili bir görüşmenin
uygulanabilmesi ulusal
düzeyde etkili
tedbirlerin alınmasını
gerektirir.

"Bu Görüşme Esasları, titizlikle yürütülen bilimsel çalışmalara ve ceza müfettişlerinin onlarca yıllık deneyimlerine dayanmaktadır. Daha etkili ve doğru bir kanıt toplama süreci sağlayıp, işkence ve zorlama ile alınan itirafların adaletin yanlış işlemesine sebep olmasını önler. Esaslar, suç işlediğinden şüphelenilen kişilerin yanı sıra mağdurların ve tanıkların temel haklarını korumak ve vatandaşların kolluk kuvvetlerine olan güvenini artırmak için tasarlanmıştır."

Juan E. Méndez,

*Uzmanlar Yürütme Kurulu Eş Başkanı, Eski BM
İşkence Özel Raportörü.*

Soruşturmalarda Etkili Görüşme ve Bilgi Toplama Esasları

Esas 1 - Temeller Üzerine

Etkili bir görüşme; temelde bilim, hukuk ve etiğin gereğidir.

Esas 2 – Pratik Uygulama Üzerine

Etkili bir görüşme, ilgili yasal tedbirlerin uygulanmasında doğru ve güvenilir bilgi toplamaya yönelik kapsamlı bir süreçtir.

Esas 3 - Savunmasızlık Üzerine

Etkili bir görüşme, savunmasız durumdaki kişilerin ihtiyaçlarının belirlenmesini ve ele alınmasını gerektirir.

Esas 4 - Eğitim Üzerine

Etkili bir görüşme, özel eğitim gerektiren profesyonel bir girişimdir.

Esas 5 - Hesap Verebilirlik Üzerine

Etkili bir görüşme şeffaf ve hesap verebilir kurumları gerektirir.

Esas 6 - Esasların Uygulanması Üzerine

Etkili bir görüşmenin uygulanabilmesi ulusal düzeyde etkili tedbirlerin alınmasını gerektirir.